

Вищий навчальний заклад «Український католицький університет»

Факультет суспільних наук

Кафедра державного управління

«Магістр»

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

Магістерська робота

на тему:

“Реформа продажу державної власності через систему ProZorro.Продажі”

Виконав: студент VI курсу,
напряму підготовки (спеціальності)
281 «Публічне управління та
адміністрування»_____

Мовчан О.В.

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник:

д.е.н., доц. Борщевський В.В.

(посада, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Львів – 2019 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1 РЕФОРМА ДЕРЖВЛАСНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БОРотьБУ З КОРУПЦІЄЮ І ЕКОНОМІЧНУ СВОБОДУ	
1.1. Сутність державної власності та економічного зростання.....	7
1.2. Теорія аукціонів для побудови ефективної системи розподілу державних активів.....	10
1.3. Система ProZorro. Продажі як шлях до економічної свободи в Україні.....	18
РОЗДІЛ 2 ЕПОХА ProZorro ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЇЇ РОБОТИ НА СФЕРУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ	
2.1. Філософія ProZorro як антикорупційний інструмент.....	24
2.2. Механіка аукціонів ProZorro. Продажі та чому це оптимальне рішення для економіки.....	29
2.3. Приватизація в Україні та її трансформація завдяки ProZorro. Продажі...	33
РОЗДІЛ 3 МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ	
3.1. Як це роблять у Світі: поширені практики продажу майна.....	38
3.2. Державні аукціони та продаж конфіскованого і надлишкового майна.....	42
3.3. Рекомендації щодо підвищення прозорості.....	44
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	

АНОТАЦІЯ

Мовчан Олексій Васильович

Реформа продажу державної власності через систему ProZorro.Продажі

У магістерській роботі здійснено аналіз основних підходів до розподілу благ із обмеженим доступом. Розглянуто типи аукціонів, їх дизайн, моделі для застосування в Україні та закордоном. Актуальність теми зумовлена значною економічною кризою, в т.ч. в банківській сфері та інших секторах економіки у 2014-2015 роках, а також засилля застарілих управлінських підходів щодо використання державних ресурсів. Крім того, в магістерській роботі підняте питання корупції та запровадження інструментів прозорості для боротьби із нею. Розглянуто міжнародні тенденції та рекомендації міжнародних партнерів України щодо вирішення проблем корупції та неефективного управління. Окреслено перспективи розвитку сфери прозорих електронних аукціонів як фундамент для економічної свободи в Україні.

Ключові слова: приватизація, англійський аукціон, голландський аукціон, економічна свобода, прозорість, електронна торгова система.

ANNOTATION

Oleksii Movchan

Reform of State property sale through ProZorro.Sale system

The master thesis analyzes key approaches to the distribution of state assets with limited access. The types of auctions, it's design and models of application in Ukraine and abroad. Urgency of the thesis is conditioned by significant economic crisis in Ukraine in 2014-2015 and the dominance of outdated state property management approaches. Besides, the milestone of the thesis is corruption and implementation transparent anticorruption initiatives. International tendencies for state property management and recommendations of international partners on resolution corruption and inefficiency in property management in Ukraine have also been observed in the thesis. The perspectives of the electronic auction industry development have been risen as a fundamental for economic freedom in Ukraine.

Key words: auction design, privatization, English auction, Dutch auction, economic freedom, transparency, electronic trade system.

ВСТУП

28 років української Незалежності дають змогу оцінити пройдений шлях державного управління та державного будівництва для цілого покоління менеджерів. Чи можна сказати, що було побудовано успішну державу? Чи можна сказати, що ми набули більше, аніж втратили від початку незалежності? Чи знаємо ми куди рухається корабель із пробитим дном і бунтуючою командою під назвою «Україна»? Очевидно, що ні.

Натомість ми набули досвід, який буде вписаний в історію як «10 способів втратити можливості, які б змінили твоє життя» і цей досвід, вірогідніше за все, нестимуть наступні покоління українських держслужбовців. Втім, Україна - молода і не сформована нація, тому зрозуміло, що від підлітка, який сів до керма вантажного автомобіля має бути відповідне очікування, бо досвід-це те, що приходить із помилками. Відповідно, попереднє покоління держслужбовців отримувало цей досвід на власних помилках.

Проаналізувавши уроки історії, які отримали українці за ці 27 років можна зробити якісну карту реформ, бо реформи - це не копіювання кращих світових практик, а швидше розробка та адаптація їх до регіональних особливостей. Отож, наразі ми маємо країну із втраченою частиною території, війною, стагнуючою економікою, корумпованою правоохоронною та судовою системою, олігархізацію державної влади і т.д. Із таким «букетом» ні МВФ, ні НАТО, ні ЄС Україну підтримувати не будуть, тому українці і залишаються наодинці із вадами, які роками не в змозі викоринити. Лише тоді, коли ми самі зрозуміємо, що час Х настав, що більше втрачати нема чого, що більше не можна продавати голоси і обирати популістів, лише тоді країна почне підніматися, а підйом може бути форсований.

Утім, Революція Гідності змусила громадян та національні еліти мислити критично та почати думати про свою країну, як про себе. Дж.Ф.Кеннеді під час своєї інавгураційної промови сказав: «...Важливо не те,що держава робить для тебе, а що ти можеш зробити для держави», що стало крилатим висловом американського президента, особливо популярним у часи скрути українців за 50 років від його смерті. Отож, українці почали відчувати себе громадянами і частиною нації, яка прагне до того, щоб бути успішною і більше ніколи не тікати від незгод, а мужньо зустрічати їх і давати відсіч. Хтось пішов на фронт, хтось пішов у місцеву політику, хтось став волонтером, а хтось взяв на себе відповідальність змінити той державний

уклад і систему цінностей, яка призвела країну до руїни. Це і дало початок українським реформам Гідності.

У один момент у різних державних органах з'явилися люди, які своїм прикладом волонтерства в реформах створили цілий тренд в країні, через який багато представників бізнесу та активістів взяли участь у парламентських виборах 2014 року, місцевих виборах 2015 року, а також було створено велику кількість проектних офісів, на меті яких стояли структурні зміни.

Так у 2014 році було створено проектний офіс «ProZorro», на меті якого були зміни в найбільш корумпованій сфері державного управління-публічних закупівлях. Закупівлі мали стати прозорими, відкритими, доступними для бізнесу та громадськості. На цих принципах було побудовано електронну систему публічних закупівель ProZorro, яка стоїть на трикутнику влада-бізнес-громадянське суспільство і побудована по філософії, коли всі бачать все: кожен бажаючий зможе перевірити хід торгів, їх результати, список учасників, умови подачі, можливість маніпуляцій і т.д. Окрім доступу до державних ресурсів бізнес отримував можливість бути гарантом державних аукціонів, що призводило до збільшення конкуренції між підприємцями за потенційних учасників торгів та додатковим контролем з його боку за законністю процедур. Система працює за принципом, коли інформація про торги заходить через один майданчик-посередник, потрапляє до Центральної бази даних(Далі-ЦБД) і з'являється на онлайн-майданчиках інших посередників, які так само синхронізовані із ЦБД. Такий принцип роботи гарантує залучення максимальної кількості учасників, що в свою чергу означає максимально вигідні умови для держави.

За 4 роки існування система ProZorro показала свою ефективність і завдяки їй було зекономлено близько 80 млрд.грн державних коштів.

Іншою не менш корумпованою сферою, як і публічні закупівлі, є сфера управління державним майном. До державного майна слід відносити майно, яке належить державним підприємствам, майно підприємств із часткою держави в статунному капіталі більше 50%, майно, щодо якого прийняте рішення про приватизацію і яке знаходиться в управлінні Фонду державного майна України, майно органів місцевого самоврядування. Також до цієї сфери опосередковано відноситься майно, яке знаходиться на балансі інших ЦОВВ, арештоване майно, права вимоги та інші активи.Окрім того, до майна

можна віднести інші активи, типу землі, прав на видобуток корисних копалин, водних біоресурсів, вирубку лісів та іншого типу обмежених ресурсів, які належать державі.

Тема управління державним майном є однією із найбільш корумпованою в Україні, бо саме власність є джерелом доходу та тіньових схем, які були реалізовані українськими політиками протягом років незалежності. Саме власність і контроль над грошовими потоками є мотивацією для отримання державних посад та впливу на політику в Україні. І саме неефективне роздержавлення власності породило таке комплексне і болюче явище як олігархат в Україні.

Про кожен із типів державних активів та підходів до їх управління варто згадати у наступних розділах, але основою створення приватного капіталу в Україні послужила приватизація – перехід прав власності із державної до приватної з метою отримання доходів та збільшення ефективності управління підприємствами.

Це нормальна процедура зменшення навантаження та впливу держави на економіку, яка проходить у багатьох країнах світу. В Україні цей процес проходив у декілька етапів та за дуже закритими та незрозумілими схемами, через що ми отримали неефективну неповоротку економіку із збитковими держпідприємствами та викупленими за безцінь ефективними компаніями, які могли б приносити прибуток, проте були продані за неконкурентними процедурами та в закритий від ринку спосіб.

Приватизація дала основу на розвиток корупції в органах влади та утворення кланів - груп осіб, які боролися за контроль над державними ресурсами для особистого збагачення. В результаті таких процесів, місця у виборчих списках до Верховної Ради та на посади керівників держпідприємств продавалися за певним тарифом, бо це все може привести до додаткових надходжень.

Отож, сфера управління майном стала полем боротьби та головною сферою впливу, яка могла виправдати жертви за право влади в Україні. Після Революції Гідності стало зрозуміло, що правила гри мають бути змінені, бо чим довше майно залишається головним критерієм для влади, тим сильніше Україна впадає в кризу.

У 2015 році почалося масове очищення банківської системи від неефективних банків, портфелі яких мали в своєму управлінні велику

кількість неліквідних токсичних активів, що могло призвести до краху всієї економіки, бо банки - судини економіки держави. Отож, станом на грудень 2017 року на балансі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб було 92 збанкрутілих банка із активами, балансова вартість яких сягала більше 400млрд. грн., що відповідає 50% Державного бюджету 2015 року, або 20% тогорічного ВВП України. Такий обсяг активів досить важко ліквідувати за якісною зрозумілою моделлю, аби не повторити помилок приватизації 90-х років і максимізувати доходи ФГВФО для покриття втрат ошуканих вкладників. Необхідно було знайти прозору і швидку практику продажі подібних активів. Досвід ProZorro по закупівлях показав, що лише система, яка побудована на максимальній відкритості та прозорості до учасників здатна задовольнити потреби ринку і мінімізувати корупційні ризики.

З цього моменту почалася нова реформа - державної власності, яка носить назву ProZorro.Продажі. Вона має великий потенціал і, можливо, вирішальний вплив на економіку країни, створивши свого роду ебай для продажу державних активів та оптимізації державного сектору.

Метою даного дослідження є вивчення сфери державних продажів, підходів та заходів щодо управління державним майном та запровадження інструментів прозорості.

Об`єктом дослідження є відносини держави та ринку щодо набуття та передачі прав власності.

Предметом дослідження є використання електронних сервісів ProZorro.Продажі для управління майном державної власності з допомогою емпіричних методів.

РОЗДІЛ 1

РЕФОРМА ДЕРЖВЛАСНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БОРОТЬБУ З КОРУПЦІЄЮ І ЕКОНОМІЧНУ СВОБОДУ

1.1. Сутність державної власності та економічного зростання

Реформа державної власності в Україні може стати поштовхом для стрімкого економічного зростання, бо держава і ринок одночасно отримують зрозумілі відкриті правила гри, а трансакційні витрати знизяться, що призведе до збільшення прибутків підприємств, а відповідно і ВВП.

(1.1.) Формула ВВП

ВВП — це вартість кінцевих товарів, вироблених усередині країни (резидентами і нерезидентами) за певний період.

На практиці для розрахунків ВВП використовують такі методи: за витратами, за доходами й за виробництвом.

ВВП, розрахований за витратами, — це загальна сума витрат на особисте і виробниче споживання всі ці маси створених за певний період благ.

$$\text{ВВП} = \text{C} + \text{I} + \text{Д} + \text{X},$$

де С — особисті споживчі витрати; I — валові інвестиції; Д — державні закупівлі товарів, послуг; X — чистий експорт.

ВВП, розрахований за доходами, — це сума доходів, отриманих власниками чинників виробництва, з використанням яких створено всю масу національного продукту.

$$\text{ВВП} = \text{З} + \text{П} + \text{Р} + \text{В} + \text{Д},$$

де З — заробітна плата; П — прибуток; Р — рента; Д — дивіденд; В — відсоток.

ВВП за виробництвом показує внесок кожного виробника і національного виробництва загалом. У такому разі ВВП розраховують за доданою вартістю. За обох методах розрахунків реформа державної власності впливає на збільшення ВВП, бо продаж державних активів - це інвестиції(розрахунок за

витратами) або це прибуток і рента (розрахунок за доходами). У наступному розділі ми спробуємо довести вплив реформи на зростання економіки країни та можливі перепони для цього.[1]

За даними Світового Банку після різкого економічного спаду у 2014 та 2015 роках, коли Україна втратила майже 16% ВВП, у 2016 зростання сягло 2,3%. Такі тренди є позитивними і економіка все ж таки відновлюється, проте, цього не достатньо для швидкої реабілітації та зменшення соціальної нерівності та подолання бідності населення.

Вкрай впливовим фактором на повільний розвиток в країні є війна і окупація територій АР Крим та частини Луганської та Донецької областей. Через загрозу втратити капіталу, низьку купівельну спроможність у країні, де відбуваються бойові дії, можливість ескалації конфлікту тощо, можливість залучення прямих іноземних інвестицій вкрай низька.

Проте, Dragon Capital, Європейська бізнес-асоціація (ЕВА) та Центр економічної стратегії (ЦЕС) у серпні-вересні 2017 року провели опитування іноземних інвесторів про перепони та бар'єри, що заважають залученню капіталу в Україну. Результати дослідження міжнародних компаній – наявних та потенційних інвесторів до України – показали, за якими параметрами український інвестиційний клімат є не конкурентним та у якому напрямку, насамперед, необхідно спрямовувати зусилля на державному рівні. Опитування проводилося серед тих, хто обізнаний з Україною: 92% опитаних інвесторів або інвестують в Україну зараз, або інвестували в минулому.

За результатами дослідження, основними бар'єрами для іноземних інвесторів в Україні, як і минулого року, є - широко розповсюджена корупція та недовіра до судової системи (середня оцінка – 8 та 7 балів з 10 можливих відповідно). Іноземні інвестори переконані, що негативний вплив на інвестиційний клімат від монополізації ринків та захоплення влади олігархами вище (6 балів), ніж від військового конфлікту з Росією, а також непередбачуваності валютного курсу та нестабільності фінансової системи країни (5 балів).[2]

У 2018 році Україна зайняла 120 місце в Світі за Індексом сприйняття корупції, розробленим міжнародною антикорупційною громадською організацією Transparency International, яка щороку вимірює рівень корупції у 180 країнах світу, оцінюючи зміни та потенціал до впровадження

інструментів прозорості. Рівень сприйняття корупції в Україні межує із рівнем в Африканських країнах як Малі та Габон. Саме корупція є тягарем який обмежує розвиток економіки.

З іншого боку існуюча раніше система із реалізації майна державної і комунальної власності показала свою неефективність протягом приватизаційних хвиль 90-х та 2000-х.

Подібний підхід щодо закупівлі-продажу майна для держави є актуальним у будь-якій країні і потребує вирішення, бо ця сфера дуже часто неурегульована. Зазвичай державні активи є досить цінними для ринку, проте навіть розвинені країни дуже повільно реалізують своє майно.[3] Відповідно до статті The Economist, держави-члени ОЕСД можуть продавати безліч майна: від надлишкових запасів, списаного майна до землі, банків та частках в підприємствах, що потенційно збільшило б інвестиції в країни, збалансувало та оздоровило економіку. Проте, як видно, країни не поспішають робити сферу управління майном ефективнішою.

Для того щоб зрозуміти вагу нефінансових активів в структурі державного боргу, Міжнародний валютний фонд проводить дослідження по нефінансовим активам державної власності у 32 країнах із фокусом на країни G-20. Дане дослідження говорить про те, що держави володіють активами, із середньою вартістю в 67% ВВП. Тобто нефінансові активи країн можуть стати дуже зручним ресурсом для подальшого розвитку і відновлення економіки.[4]

«Таблиця.1.1.»

	<i>ВВ П</i>	<i>Державни й борг</i>	<i>Нефінансові державні активи</i>
<i>Південна Корея</i>	1.2	0.4	1.3
<i>Австралія</i>	1.5	0.4	1.4
<i>Франція</i>	2.7	2.6	2.5
<i>Італія</i>	2.1	2.7	1.6
<i>Німеччина</i>	3.6	2.9	1.6
<i>США</i>	16.	17.7	10.3

	7		
<i>Японія</i>	5.0	12.2	6.6

Відповідно до поданих вище даних, можна зробити висновки, що подолання фінансових криз в деяких країнах G20 можливе за умови існування ефективної системи для управління державними активами. Так само реформа держпродажів актуальна для розвинених країн, як для України, економіка якої стагнує. Тобто проблема для багатьох країн, що не можуть мобілізувати свої ресурси та перетворити їх на гроші – це відсутність правильного інструменту для ефективного перерозподілу цих ресурсів або відсутність бажання робити такий перерозподіл. На щастя, є аукціони, принципи роботи яких буде описано нижче, а підходи до їх застосування - у наступному розділі.

1.2. Теорія аукціонів для побудови ефективної системи розподілу державних активів

Ціль будь-якої торгівлі є переміщення активу туди, де він створюватиме найбільше благо. Ця характеристика є корисною, коли продавець може продати актив за більшою ціною, ніж отримувати від нього певну користь. Якщо ціна продажу активу буде нижчою за реальну цінність для продавця, то він, скоріш за все, програє і йому варто замислитися про доцільність такої трансакції. Сукупність благ, яку отримує продавець від певного активу є резервною ціною продавця - найнижчою ціною, за яку від згоден продати. З іншого боку, є покупець, який купує актив лише за умови, що він отримає більше благо від нього, ніж вартість грошей, які він сплачує за актив. Рівень блага покупця буде дорівнювати ціні, яку покупець готовий сплатити за актив, бо йому буде не вигідно сплачувати більшу за особисту резервну ціну за актив. Шляхом віднімання резервної ціни продавця від резервної ціни покупця та виділивши трансакційні витрати, можна підрахувати додану вартість, яку створює торгівля. Додана вартість розділяється на надлишок покупця та рівень блага від того чи іншого активу. Ідея аукціонної системи полягає в тому, щоб максимізувати додану вартість та ціну продажу для продавця .

Додана вартість від торгівлі = $RP_s - RP_b - TC$.

Де,

RP_s - резервна ціна продавця;

RP_b -резервна ціна покупця;

TC -трансакційні витрати.

Теорія Ігор та Теорема еквівалентності доходів

Теорема еквівалентності доходів є однією з основних досліджень в теорії аукціонів. У 1950 роках науковець Джон Неш показав, що у кожній визначеній грі завжди є точка рівноваги, в якій всі гравці обирають ту стратегію, яка дасть їм найбільш оптимальний результат, враховуючи стратегії інших. Проте, емпіричні дослідження показують, що теорему можна поставити під сумнів через нераціональну поведінку індивідуумів. Втім, теорема все ще релевантна, бо показує, що будь-яка різниця в підходах до прийняття рішень обумовлена обмеженою раціональністю.[5]

Перші приклади досліджень, пов'язаних із теорією ігор датуються 1838 роком і зроблені науковцем Ентоні Курно. У 1921 математик Еміль Борель запропонував формальну теорію ігор, яка потім була розвинута іншими науковцями. У 1944 році теорія ігор була сформована в окрему галузь науки після публікації Джоном фон Науманом та Оскаром Моргенштерном “Теорії Ігор та економічної поведінки”. Вже у 1950 Джон Неш запропонував свою теорію рівноваги та стратегії, коли всім учасникам одночасно може бути вигідно і всі зможуть отримати бажане. Вже за 20 років Теорія Ігор була розширена на політику та економічну теорію. У 1990х Теорія Ігор лягла в основу дизайну аукціонів для різного типу активів для ефективного використання ресурсів в США та Європі.

Типи аукціонів

Існує безліч типів аукціонів, проте на практиці, ефект від різниці є невеликим. Якщо говорити про основні механізми розподілу, варто виділити 4 головні типи аукціонів: англійський аукціон, аукціон Вікрі, аукціон закритої цінової пропозиції та Голландський аукціон. Якщо існують інші

типи аукціонів, вони, скоріше за все, будуть варіаціями поданих вище архетипів аукціонів.

Англійський аукціон

Англійський аукціон, можливо, найбільш поширений серед усіх типів аукціонів та знайомий широкому загалу. Стартова ціна є відкритою, а учасники задля перемоги в аукціоні мають перебити ставку конкурента на відкритих торгах. Ставки зазвичай мають мінімальний або фіксований крок. Якщо протягом певного часу не було зроблено нової ставки, то учасник із найбільшою ціною пропозицією може бути визнаним переможцем аукціону та має сплатити суму за лот, яку він/вона запропонував. В теорії, учасник із найбільшою резервною ціною - максимальною сумою, яку він готовий сплатити за лот, завжди стає переможцем. В реальності, переможна ціна залежить від ставки другого учасника, бо саме його ставку має перебити переможець.

На жаль, Англійський аукціон не завжди гарантує перемогу учасника з найвищою ціною пропозиції, тобто резервною ціною, а лише із найвищою ставкою. Проблема полягає в тому, що в англійському аукціоні існує крок аукціону-мінімальна сума, на яку можна збільшити ставку. Відповідно, неефективність такого типу аукціону з'являється тоді, коли максимальна ціна пропозиції учасника лежить в межах мінімального кроку. До прикладу, мінімальний крок аукціону 10%, максимальна ціна пропозиції учасника А 101 грн, а учасника Б 108 грн. відповідно, якщо учасник А робить ставку 100 грн, то учаснику Б вже не вигідно робити крок аукціону, бо це більше його максимальної пропозиції. В результаті, продавець недоотримує потенційну різницю між 108 і 100 грн.

Важливою перевагою Англійського аукціону є те, що у випадках, коли не можливо чітко встановити максимальну ціну пропозиції, учасники можуть слідувати ставкам один одного і робити висновки. Проблема полягає в тому, що чітке встановлення максимальної ціни пропозиції потребують часу та коштів, які витрачають не всі учасники аукціону, а тому ті, хто витратив і розуміє свою максимальну резервну ціну, вірогідніше за все, отримує лот, а інші зможуть слідувати їх ставкам. Це гарантовано збільшує ціну продажу лоту за умови, що є конкуренція без додаткових витрат для визначення максимальної ціни пропозиції. Окрім того, за умови, що актив продається за

невідомою реальною ціною для продавця, тоді можна встановити його ринкову вартість.

Слабкість такого типу аукціону є те, що учасники зможуть передавати ту чи іншу інформацію іншим учасникам, а потім домовлятися. Наприклад, телекомунікаційні компанії, купуючи радіочастоти на аукціоні можуть робити ставки, інформуючи інших учасників про розподіл ринку. Або за низької конкуренції на аукціоні, переможець може відмовитися від лоту на користь учасника, який дав значно меншу цінову пропозицію, втративши гарантійний внесок, проте отримавши винагороду від учасника №2.

“Таблиця 1.2.”

Перемагає учасник із найвищою ціною пропозиції	Не завжди
Гарантує максимальне зростання	Не завжди
Запобігає дешевому продажу	За умови, що продавець знає реальну вартість
Сильні сторони:	Найкраще пасує для з'ясування реальної ринкової вартості активів
Слабкі сторони:	Може призвести до колізій і маніпуляцій

Аукціон Вікрі

В аукціоні такого типу всі ставки закриті, іншими словами, учасники не мають інформації про ставки своїх конкурентів. В такому аукціоні переможець, замість того, щоб сплачувати запропоновану ним суму ставки, сплачує ціну наступною за переможною ставкою(за умови, що його ставка переможна). Цікаво, що в такого типу аукціонах створюється мотивація для розкриття власної максимальної ціни. Якщо учасник не перебільшує власну можливу максимальну ціну, він потрапляє під ризик не перемогти в аукціоні і не отримати лот, в той самий час перебільшення максимальної ціни не впливає на ціну, яку переможець повинен буде заплатити. За таких умов найбільш раціональним підходом для учасника буде поставити власну

максимальну ціну, за умови, що він матиме змогу максимізувати свою вигоду, як покупець.

На противагу Англійському аукціону, в аукціоні Вікрі гарантовано перемагає учасник із найвищою резервною ціною, бо ставки робляться авансово. Збільшення вартості так само є більш ефективним, бо в аукціоні такого типу не потрібно запроваджувати мінімальний крок аукціону.

Якщо говорити про попередній приклад із англійським аукціоном, то в аукціоні Вікрі, продавець, вірогідніше за все отримав би максимальні 108 грн за лот. Однак, в аукціоні Вікрі все-таки є ризик продажу за наднизькою ціною, якщо мінімальна ціна, за яку продавець готовий віддати лот, не встановлена. Наприклад, коли на аукціонах низька кількість учасників за лот, максимальна пропозиція якого була 1 млн може бути ціна в 5 тис, бо це була найбільша ставка після переможної. Саме тому необхідно чітко встановлювати мінімальний ціновий поріг, який іноді досить важко підрахувати.

Найбільша перевага такого типу аукціонів-можливість їх використання при складних умовах: коли невідомо мінімальну ціну продажу лоту. Так, до прикладу, працюють аукціони Ебай, які з першого погляду схожі на англійські аукціони, вони фактично закінчуються як аукціони Вікрі. В еВай переможною буде ставка, яка дорівнює другій за найбільшою ставкою+мінімальний крок, який виставлено продавцем. Максимальна ставка є скритою, в той час як друга за величиною ставка+ мінімальний крок відкриті. Відповідно система побудована як поєднання англійського аукціону із мінімальним автоматичним кроком та аукціоном Вікрі із переможною наступною за максимальною ставкою.

«Таблиця 1.3.»

Перемагає учасник із найвищою ціною пропозиції	Так
Гарантує максимальне зростання	Не завжди
Запобігає дешевому продажу	За умови, що продавець знає максимальну вартість продажу

Сильні сторони:	Найкраще пасує для ринків із високою конкуренцією
Слабкі сторони:	Залежний від витікання інформації

Аукціон найвищої закритої цінової пропозиції

Аукціон найвищої закритої цінової пропозиції - це тип аукціону, де ставки робляться анонімно, а переможець сплачує ціну, яка еквівалентна ставці. Аукціон носить таку назву, бо переможець сплачує за актив суму відповідну до його максимальної ціни як покупець. З іншого боку, такий тип аукціону не створює мотивації для учасників для розкриття своєї максимальної ціни, бо це вплине на ціну, яку вони мають сплатити. Замість того, щоб просто перебити ціну конкурента, або розкрити свою максимальну ціну, учасники оцінюють те, що на їх думку поставлять інші, а потім зменшують надбавку, щоб запобігти ризикам втратити лот або переплатити вартість лота. Такий тип аукціонів є ефективним, коли існує вірогідність що є велика різниця між найбільшою ставкою та другою найбільшою ставкою і коли учасники не мають змоги оцінити що будуть ставити інші.

Такий тип аукціону вимагає, щоб учасник з найвищою резервною ціною розкрив її, бо у нього є лише один шанс для того щоб зробити таку ставку. У цьому разі аукціон унеможливорює змову учасників, бо ніхто із них не може перевірити ставки конкурентів. Проте, є ризик того, що учасники будуть оцінювати ринок, наприклад коли конкуренція на ньому низька і попит на товар абсолютно нееластичний. З іншого боку, якщо попит еластичний, то переможе лише той, хто зробить найбільшу ставку, але не розкриє резервної ціни, тому є ризик «недоплати» за лот. Так само, якщо учасник прийматиме рішення щодо своєї ставки відповідно до інших ставок, переможна ставка може бути замалою. Ризик «недоплати» звичайно нижчий, аніж в аукціоні Вікрі.

“Таблиця 1.4”

Перемагає учасник із максимальною ціною пропозиції	Ні
Гарантує максимальне зростання	Ні
Запобігає дешевому продажу	Не завжди

Сильні сторони:	Може якісно працювати, навіть із інформаційними асиметріями
Слабкі сторони:	Неефективний в якісно працюючих ринках

Голландський аукціон

Голландський аукціон є останнім із найбільш поширених архетипів аукціонів. У аукціонах даного типу стартова ціна закріплена на рівні дещо вищому максимальної можливої ціни покупця на ринку. Під час аукціону ціна поступово знижується до моменту, коли потенційний покупець не приймає рішення і купує лот. Користь від такого типу аукціонів полягає в тому, що він призводить до збільшеної відкритості ринку, тоді претенденти приймають рішення щодо ставки наближеної до максимальної, якщо реальну ціну на лот важко сформувавши. За інших умов, учасники будуть триматися до максимального зниження ціни за лот, тому є ризики продати в збиток продавця. Подібний тип аукціонів є досить витратним в контексті часу, але вони є зручними для високовартісних активів.

У основі всіх базових типів аукціонів лежать кілька принципів, яких необхідно дотримуватися, якщо розробляється новий дизайн аукціону для того чи іншого типу ринку.

Такий тип аукціонів не гарантує, що учасник з максимальною резервною ціною покупки переможе в аукціоні і так само не гарантує максимального зростання ціни. Це відбувається через те, що учасники будуть чекати максимального зниження ціни, навіть якщо ціна вже впала нижче за мінімальну ціну продажу. Очікування має бути збалансованим із ризиком покупки активу іншими учасниками. Цей баланс у кожного свій. Такий аукціон є досить зручним, коли продавець точно не знає реальної ринкової вартості активу і коли ризик «недоплати» досить високий, як у нерухомості чи авторинку.

«Таблиця 1.5.»

Перемагає учасник із максимальною ціною пропозиції	Ні
Гарантує максимальне зростання	Ні
Запобігає дешевому продажу	Так

Сильні сторони:	Може якісно працювати із активами, які важко оцінити
Слабкі сторони:	Розтягнутий у часі

Принцип розкриття

Принцип розкриття говорить про те, що існує можливість створити механізм, який мотивує учасників розкрити свої максимальні пропозиції, що призведе до того самого наслідку. За умови, що наслідки від розкриття максимальної цінової пропозиції буде однаковим для всіх сторін, тоді аукціон, який побудований на принципі розкриття, буде найбільш ефективним, бо можна позбутися зайвих кроків аукціону. Єдина проблема цього принципу є те, що учасники не завжди можуть знати достеменно свою максимальну ціну пропозиції, тому ці кілька додаткових кроків дадуть їм більше часу для оцінки.

Принцип зв'язку

Цей принцип полягає в тому, що за умови розкриття продавцем усієї інформації про актив, навіть негативної, він отримує найкращу ціну, бо це знижує потребу покупців у пошуці інформації і знижує невпевненість щодо лоту і інформаційну асиметрію. Учасники, в свою чергу, не зацікавлені в розподілі отриманої додаткової інформації, відповідно, що означає що витрати на отримання інформації розмножаться на всіх учасників, що призведе до збільшення трансакційних витрат і зменшення доданої вартості. Ці витрати лягають на потенційні доходи покупця, знижуючи зацікавленість учасників брати участь в аукціонах і робити ставки.

Модель Бенчмарку

Дуже поширений спосіб зрозуміти ефективність того чи іншого явища - це порівняти його із ідеальними умовами. Звичайно, це не реальні умови, проте завдяки такому підходу можна зрозуміти втрати ефективності порівняно із ідеальною ситуацією. У 1981 році було доведено, що для аукціону ідеальними критеріями є:

- 1) в аукціоні завжди продається лот покупцю із найбільшою резервною ціною;
- 2) аукціон вимагає мінімальних витрат для продавця;

3) аукціон не допускає трансакцій, які є менше ніж резервна ціна продажу продавця.

Такий тип аукціону побудований на 4 припущеннях:

- 1) всі учасники є ризиково-нейтральними;
- 2) кожен учасник має власну оцінку лоту;
- 3) учасники володіють однаковою інформацією;
- 4) оплата представлена лише витратами на придбання лоту (без трансакційних витрат).

1.3. Система ProZorro. Продажі як шлях до економічної свободи в Україні

У даній частині варто звернутися до більш фундаментального та комплексного дослідження економічно-соціального стану країни, де описано потенційний вплив від інструментів прозорості і відкритості влади, простоти прийняття рішень, а також кореляцію підходів до управління із економічним зростанням, бо філософія оптимізації державного управління полягає не лише в скороченні витрат, а і в підвищенні рівня економічної свободи суб'єктів господарювання як державних так і приватних. Саме для цього інститутом Фрезера та Полом Фрідманом було винайдено індекс економічної свободи, частиною якого є державна власність. Тут ми проілюструємо як реформа держпродажів і система ProZorro. Продажі впливає на рівень економічної свободи в Україні.

Концепція економічної свободи

Загалом, головні чотири кити, на яких базується економічна свобода є: (1) свобода особистості, (2) вільний обмін на ринку, (3) можливість входження та конкуренції на ринках та (4) захист осіб та їхньої власності від агресії інших. Економічна свобода існує тоді, коли індивідуумам дозволено приймати рішення самостійно, обирати та добровільно проводити трансакції, допоки вони не завдають шкоди іншим особам чи їх власності. Індивідууми наділені власним правом, часом, талантами та ресурсами, але вони не мають права брати ці речі від інших чи вимагати надати їм ресурси.

Наявність жорстокості, крадіжок, шахрайства чи фізичного втручання не дозволено в економічно-вільному суспільстві але індивідууми вільні у виборі, торгівлі, кооперації та конкуренції.

У Економічно-вільному світі роль держави полягає в тому щоб захищати громадян, їх права та власність від агресії зі сторони інших. Індекс економічної свободи було створено для оцінки того, наскільки державні інституції виконують захисну функцію. Для того щоб отримати високу позицію в рейтингу Економічної свободи, країна має гарантувати безпечний захист приватної власності, справедливе виконання контрактів та стабільне монетарне середовище. Воно також має зберігати податкові ставки низькими, відсторонитися від створення бар'єрів для внутрішньої та зовнішньої торгівлі та повністю покладатися на ринкові механізми замість державних витрат та регуляції для справедливого розподілу ресурсів, іншими словами, індекс економічної свободи це оцінка наскільки сильно державні інституції тієї чи іншої країни відповідають умовам ідеальної країни для вільних економічних процесів.

Реформа держвласності через систему ProZorro.Продажі це не лише про доходи до бюджету, а ще й про збільшення економічної свободи для прийняття рішень індивідуумів, гарантування їх прав власності та виконання контрактів. Подібні інструменти можуть гарантовано рухати країну по сходах в рейтингу.

Структура індексу Економічної свободи

Індекс вимірює ступінь економічної свободи, яка присутня в п'яти основних областях: (1) розмір уряду; (2) правова система і безпека прав власності; (3) стабільність валюти; (4) свобода торгівлі на міжнародному рівні; (5) регуляція.

Розмір уряду

Чотири компонента галузі №1 вказують на ступінь, в якій країни покладаються на політичний процес розподілу ресурсів і товарів та послуг. Коли відбувається збільшення витрат уряду відносно до витрат фізичних осіб, домогосподарств і підприємств, тоді прийняття урядових рішень підміняється особистим вибором і, в результаті, рівень економічної свободи знижується. Перші два компоненти вирішення цієї проблеми-це державне

споживання як частка від загального споживання (1A) і трансфери і субсидії як частка ВВП (1B), які є індикаторами розміру уряду.

ProZorro.Продажі є інструментом, завдяки якому зменшуються державні витрати, а збиткові держпідприємства більше не фінансуються із бюджету, натомість активи переходять в руки приватних компаній, які можуть ефективно ними управляти.

Так само якщо уряд оподатковує певні верстви населення для того щоб збільшити трансфери іншим, зменшується свобода людей. Третій компонент (1C) в цій області вимірює ступінь, при якому країни використовують приватні інвестиції замість державних інвестицій. Уряд і державні підприємства грають за правилами які відрізняються від тих, яким слідують приватні підприємства. Вони не залежать від споживачів з їх доходом або від інвесторів з капіталом, вони часто працюють в захищених ринках. Таким чином, економічна свобода зменшується, коли державні підприємства створюють велику частку від загального обсягу виробництва.

Завдяки ProZorro.Продажі відкриваються раніше закриті ринки для приватних індивідуумів, розкриваючи те, що було приховане і вливаючи приватний капітал у раніше монополізовані державною сфери. Бізнес створює більшу додану вартість та модернізує економіку. Дана система мобілізує приватні інвестиції, що в свою чергу збільшує рівень економічної свободи.

Четвертий компонент (1D) стосується ставок податку на прибуток та прибуток фізичних осіб, на який такий інструмент як ProZorro.Продажі не впливає.

Взяті разом чотири компоненти галузі 1 визначають ступінь, на якому країна може покладатися на особистий вибір і ринки замість державних бюджетів та політичних рішень. Таким чином, країни з низьким рівнем урядових витрат від загальних, меншою кількістю державних підприємств, а також нижчими граничними ставками податку отримують найвищі оцінки в цій області.

Власне, приватизація і має на меті очистити українську економіку від зайвого навантаження неефективними суб`єктами-державними підприємствами, а система ProZorro.Продажі забезпечить захист прав інвесторів та виконання контрактів та унеможливить нової олігархізації.

Правова система і права власності

Захист осіб, і їх , по праву придбане, майно є центральним елементом економічної свободи і громадянського суспільства. Справді, це найважливіша функція уряду на яку має приділятися увага. Ключовими складовими правової системи відповідно до економічної свободи є верховенство закону, захист прав власності, незалежність і безсторонність судової системи, а також неупереджене і ефективне виконання законів. економічної свободи своїх громадян.

Хоча захист прав власності та прав міноритарних аукціонерів в Україні досить слабкий, за Законом України “Про приватизацію державного та комунального майна” від 18.01.2018 року, вирішення спорів між продавцем(державою) та покупцем за їх згодою можуть бути розв’язані в Стокгольмському арбітражному суді, що вказується в договорі купівлі-продажу об’єктів приватизації. Ця норма була впроваджена виключно для захисту прав власності інвесторів.

У цій частині завдяки прозорій і побудованій на принципах плюралізму приватизації, грошові потоки, які надходять до бюджету від українських та іноземних юридичних та фізичних осіб в формі інвестицій, гарантують укріплення національної валюти та збільшення кількості прозорих та законних трансакцій. Окрім того, економічна свобода тісно пов’язана із правами власності кредиторів і система ProZorro. Продажі є інструментом для ефективного продажу прав вимоги, що підвищує рівень повернення боргів на національному рівні та піднімає Україну в міжнародних кредитних рейтингах. Тут постає питання про прозоре та відкрите банкрутство і систему гарантування вкладів фізичних осіб. Все це прямо пов’язано із прозорістю аукціонної системи.

Стабільність валюти

Гроші є мастилом для двигуна обміну. Відсутність стабільності грошей підриває вигоди від торгівлі, високі показники грошово-кредитного зростання неминуче призведуть до інфляції. Високі і не стійкі темпи інфляції спотворюють відносні ціни, змінюють основні умови довгострокових контрактів, і унеможливають довгострокове планування для фізичних та юридичних осіб. Стабільність валюти має важливе значення для захисту прав власності і, в свою чергу, економічної свободи. Коли уряд фінансує свої витрати за рахунок створення грошей, вони, по суті справи, експропріюють

власність і порушують на регуляторних обмеженнях, які обмежують свободу обміну на кредитному, товарному та ринку праці. Перший компонент в цій частині відображає умови на внутрішньому кредитному ринку. Компонент №2 свідчить про те, наскільки банківська індустрія знаходиться в приватній власності. Інші два компоненти вказують ступінь, при якому кредит подається в приватний сектор і чи дійсно контроль за процентними ставками впливає на кредитний ринок. Країни, що використовують приватну банківську систему для постачання кредитних коштів приватним особам і утримуються від контролю над процентними ставками, отримують більш високі рейтинги.

ProZorro.Продажі так само опосередковано впливає на цю частину показників. По-перше, тут продають NPLi банків, щодо яких розпочато процедуру ліквідації Фонду гарантування вкладів, а також інших банків. Тобто завдяки такій системі в Україні збільшується відсоток повернення позичених коштів кредиторам, що позитивно впливає на бізнес-клімат та покращує позицію країни в кредитних рейтингах. По-друге, хоча значна частка банківської системи знаходиться в руках держави: активи ФГВФО, ПАТ “ПРИВАТБАНК” та інші державні банки, Уряд має плани щодо їх зменшення, а саме продажу кредитних портфелів саме через систему ProZorro.Продажі. Це процес звільнення банківської системи від неефективних гравців та передачі її в руки бізнесу завдяки державним інститутам.

Свобода в торгівлі на міжнародному рівні

У сучасному світі високих технологій і низьких витрат на комунікації та транспорт, свобода обміну через національні кордони є ключовим компонентом економічної свободи. Багато товарів та послуг в даний час або виробляються за кордоном або містять ресурси, що поставляються з-за кордону. Добровільний обмін створює жагу до прибутку у торговельних партнерів з обох сторін. Таким чином, свобода торгівлі на міжнародному рівні також вносить істотний внесок до наших сучасних стандартів життя. Завдяки можливості іноземним контрагентам вільно брати участь в аукціонах за право володіння українськими активами, знищуються перепони для вільного руху капіталів, що, в свою чергу, призводить до збільшення конкуренції. Тобто ProZorro.Продажі дає можливість за прозорими

правилами гри купити ті чи інші товари на території України у державного власника.

Регулювання

Коли правила обмежують вхід на нові ринки і втручаються в свободу участі у добровільному обміні, вони знижують економічну свободу. П'ята галузь Індексу - Захист прав власності та верховенство закону забезпечує основу як для економічної свободи, так і ефективного функціонування ринків. Свобода для обміну, наприклад, не має сенсу, якщо люди не мають гарантованих прав на майно, в тому числі, на плоди своєї праці. Коли домогосподарствам і підприємствам не вистачає впевненість в тому, що контракти будуть застосовані і плоди їх продуктивних зусиль захищені, їх стимул брати участь у виробничій діяльності розмивається. Можливо, більш ніж будь-яка інша область, ця область має важливе значення для ефективного розподілу ресурсів.

Країни з основними недоліками навряд чи будуть процвітати незалежно від рівня їх політики в чотирьох інших частинах.

Реформа держвласності відбуватиметься за англійським правом, що буде гарантувати вирішення спорів щодо власності на придбані об'єкти в міжнародних арбітражних інстанціях. Це наступний крок для захисту інвесторів поза рамками роботи IT системи ProZorro.Продажі. Окрім того, мова йде і про дерегуляцію, бо інструмент прозорих аукціонів - це можливість збалансувати розподіл державних ресурсів поміж бізнесу, відповідно знищивши олігополію.

Сьогодні Україна займає 150 поряд із Сієрра Леоне та Камеруном позицію серед 180 можливих у рейтингу економічної свободи 2018 в Світі. Та 44 позицію серед 44 можливих в Європі. Завдяки таким інструментам як ProZorro.Продажі, місце нашої держави може змінитися, проте до забезпечення економічних свобод потрібно підходити комплексно та реформувати всі галузі паралельно.[6]

РОЗДІЛ 2

ЕПОХА ProZorro ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЇЇ РОБОТИ НА СФЕРУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Філософія ProZorro як антикорупційний інструмент

За дослідженням ГО “ОПОРА” “Корупційні практики в Україні: сприйняття vs реальний досвід громадян”, “Громадяни вважають проблему корупції в повсякденному житті однією з найнагальніших для України (94,4%), а корумпованість органів влади як окремий випадок, на думку українців, практично не поступається їй за серйозністю (93,8%). Підтвердженням цьому є такі факти, встановлені дослідженням. По-перше, з проявами корупції у 2015 році з позиції учасника або спостерігача стикалися майже 2/3 респондентів, кожен п'ятий з яких – якнайменше щомісяця. По-друге, опитування показало, що 85,5% дорослого населення України оцінює

загальний рівень корумпованості суспільства вище середнього. Лише 1,8% опитаних вважають корупцію мало поширеною або й зовсім відсутньою. “ [7] Отож, корупція є перешкодою не лише для іноземних інвесторів, а й для пересічних українців.

Така ситуація блокує подальший розвиток економіки України: по-перше, через велику частку тіньового сектору в економіці і ,відповідно, недоотримання податкових надходжень в державний бюджет, а ,по-друге, через недовіру українців до державних інститутів, що призводить до зменшення економічної активності і кількості трансакцій в Україні. Окрім того, корупція блокує потік прямих іноземних інвестицій в Україну через процеси глобалізації.

Корупція в Україні викликала занепокоєння у ключових фінансово-політичних світових гравців: МВФ, ЄС, Світовий Банк тощо. Окрім того, що Україна регулярно отримує підтримку від Заходу щодо трансформаційних процесів, вона стала бенефіціаром низки кредитних ліній від МВФ та фінансової допомоги для проведення основних реформ. Відповідно до офіційних джерел, Після приєднання України до Світового банку в 1992 році сукупний розмір операцій банку в країні сягнув більше 12 мільярдів доларів США за 70 проектами та програмами.[8]Втім, Україна залишається недостатньо надійним партнером для світових донорів, маючи один з найбільших в світі рівнів корупції, неефективну економіку, нестабільну політику та низько кваліфікований публічний сектор, що заважає розвитку конструктивної співпраці із Заходом. Ситуація дещо змінилася після Революції Гідності, бо політичні еліти однозначно обрали європейський вектор розвитку, проте країна досі стоїть перед великою кількістю викликів по боротьбі із корупцією та деолігархізацією. Для подолання Української кризи ЄС в рамках програми Європейського сусідства та партнерства запропонував Україні фінансовий пакет на 11 млрд євро щодо подальших реформ на 2014-2020 роки.[9] У той же час МВФ надав Україні можливість отримати фінансову допомогу у розмірі 17,5 млрд доларів США для імплементації чотирирічної програми реформ для повернення на шлях економічного зростання.[10] Усі ці організації змушують український уряд пришвидшувати реформаторські процеси та показувати результати, шляхом вмикання-вимикання грошових надходжень.

З іншого боку, Україна все ж таки рухається на шлях одужання, хоча і повільно. Яскравим прикладом є реформа держзакупівель - сфери, яка довгий час була найбільш корумпованою в країні, проте із зростанням постреволюційної активності громадянського суспільства, деякими діячами на чолі із Олександром Стародубцевим та за підтримки міжнародних донорів, було створену електронну платформу для проведення держзакупівель. Система мала назву ProZorro та стосувалася закупівель, вартість яких сягала закупівлі до 100 000грн. Проте за рік роботи пілотного проекту було розроблено та прийнято новий Закон «Про публічні закупівлі», який мав на меті об'єднати усі публічні закупівлі в країні на платформі ProZorro. Для того, щоб пілотувати роботу платформи, її було створено на базі ГО «Transparency International Ukraine», а після набуття Законом чинності, передано на баланс держави.

Станом на 01.05.2019 система користується небувалим успіхом-200 тис зареєстрованих постачальників, 3,19 млн проведених процедур та майже 80 млрд грн зекономлених бюджетних коштів.[11]

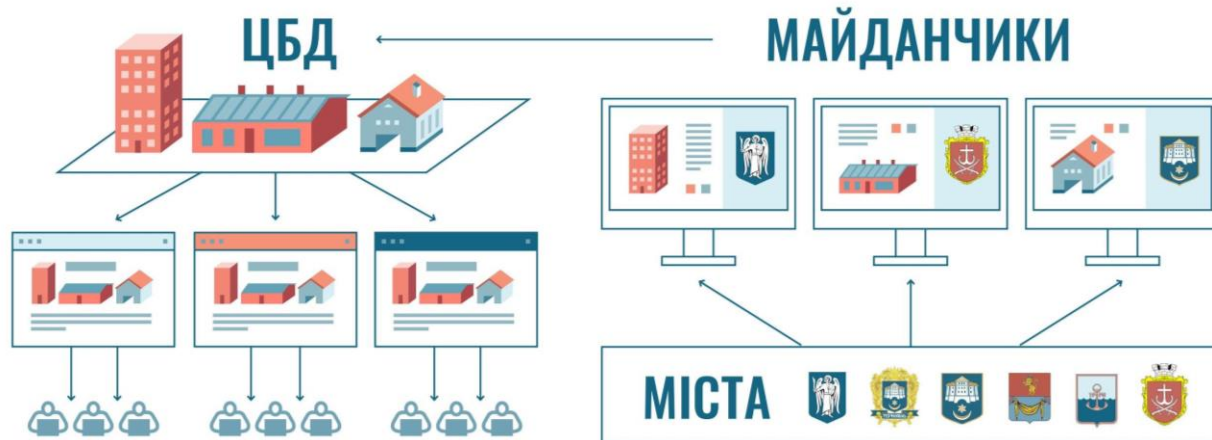
Досвід системи електронних закупівель показав, що подолання корупції в сфері управління державними активами можливе завдяки запровадженню інструментів прозорості. Отож, актуальність створення подібної системи для продажу майна державної власності - закупленого за ринковими правилами є логічним та найоптимальнішим продовженням життєвого шляху активів, де економія при закупівлі може бути збільшена на ціну реалізації незатребуваного майна підприємств, що в масштабі країни може зберегти мільярди коштів для економіки.

На сьогодні завдяки системі ProZorro.Продажі вже було реалізовано активів державної власності більше ніж на 16 млрд.грн, а в системі зареєстровано більше 10 тис платоспроможних учасників.

Першочергово ProZorro.Продажі ліквідує можливий конфлікт інтересів, коли посадова особа-розпорядник майна державної та комунальної власності приймає рішення щодо способу продажу/оренди активів на користь окремих осіб. Філософія реформи – «всі бачать все», що означає відкритість всіх баз даних для публічного доступу, синхронізація всіх процесів в центральній базі даних та на електронних майданчиках одночасно, а також гарантію того, що

вся інформація зберігатиметься в системі і не піддаватиметься зовнішньому впливу.

Рис.2.1. Дворівнева електронна торгова система

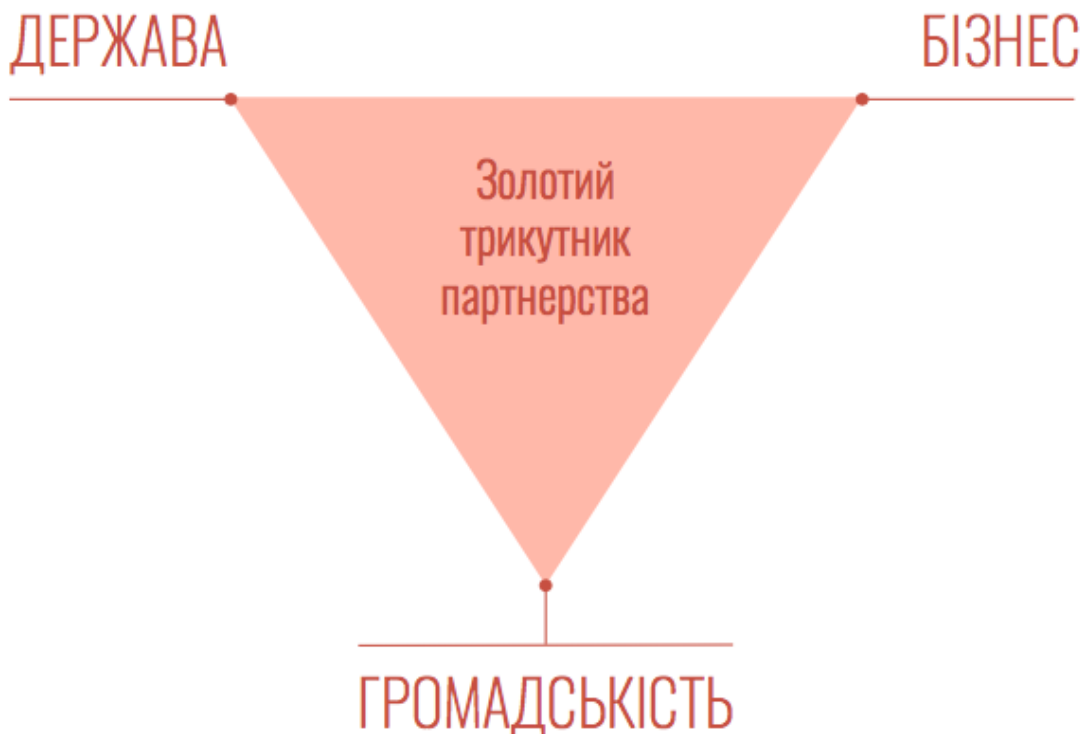
За таких умов поле для маніпуляцій посадовими особами зникає, а бізнес отримує чисті активи без додаткового фінансового навантаження у вигляді хабарів, чи схем.

Окрім того, завдяки принципу прозорості, посадові особи захищають свою репутацію перед громадськістю та іншими контролюючими органами, які потенційно можуть впливати на посадовців, які проводять аукціони та не допускати махінацій. У ProZorro.Продажі такі ризики нівелюються завдяки всебічній відкритості.

ProZorro як інструмент залучення громадянського суспільства

Реформа ProZorro.Продажі стоїть на трьох основних китах ефективної співпраці: держава-бізнес-громадськість, таким чином зберігаючи баланс впливу одних і зловживань інших. Громадськість контролює діяльність влади та бізнесу, виступаючи арбітражем, в той самий час, коли бізнес гарантує ринкові умови при продажі майна. Держава, в свою чергу, розуміючи вплив громадського контролю і можливі ризики із маніпуляціями через абсолютну відкритість системи, уникає конфліктних ситуацій, задовольняючи потреби бізнесу і громадськості. Так само, відкритість захищає державу від маніпуляцій громадською думкою чи закидах бізнесу в дискримінації.

Рис 2.2. Трикутник партнерства

Головний аргумент на користь кожного гравця - подія в системі ProZorro.Продажі : ставка, крок аукціону, переможна пропозиція. Всі ці та інші фактори впливають на знищення корупції в сфері управління майном державної та комунальної власності в Україні.

ProZorro є не просто електронною торговою системою, а ще й екосистемою, яка об'єднує навколо себе громадські організації, активістів, коаліції, політиків, бізнес та асоціації бізнесу і міжнародні організації. Це дуже важливий інструмент контролю та підзвітності влади перед громадою, можливість захистити репутацію учасників та замовників, захистити бізнес. Прозорість є універсальним інструментом для покращення комунікації влада-громадськість, дає дуже чіткі механізми роботи із даними і створює прецедент довіри до того, що відбувається із владою. Завдяки роботі із громадськістю проектний офіс може забезпечити гарантований контроль і моніторинг процесів в системі, нагляд за порушеннями замовників та реакцію на можливі дискримінації.

Так, Transparency International Ukraine започаткувала проект DoZorro, в основі якого лежить моніторинг громадськими організаціями закупівель

через систему ProZorro. Там окремі активісти чи аналітичні центри з усієї країни відслідковують порушення, звітують про них, подають скарги на торги в окремі підрозділи контролюючих органів, виділяють найкращих і найвідповідальніших замовників тощо. Окрім того, навколо екосистеми об'єднується велика кількість активних громадян, бо саме інструменти аналітики і ProZorro є чи не єдиним засобом для реального якісного контролю влади.

У той самий час проектний офіс ProZorro.Продажі є такою ж парасолькою для об'єднання громадськості, яка націлена на забезпечення прозорості у різних сферах. Найбільше залучення громадськості є в напрямку розвитку міст, де активні мешканці потребують підвищення ефективності роботи тих чи інших органів міської влади, а майно має продаватися прозоро та за ринковими умовами. Станом на травень 2019 командою ProZorro.Продажі було побудовано мережу із партнерських громадських організацій, які займаються адвокацією та просуванням проекту ProZorro.Продажі в своїх територіальних громадах та знайомлять українців із системою. Завдяки такій синергії держави та громадянського суспільства, створюється можливість для побудови ефективної та відкритої системи управління ресурсами як на місцевому так і на державному рівнях.

Філософія закупівель і продажів дещо відрізняється, тому і задачі, які виконує громадськість, є абсолютно різними. У Закупівлях такі громадські організації здебільшого займаються захистом бізнесу і недопущенням маніпуляцій, в той самий час як в Продажах громадськість допомагає запроваджувати процедури в тих чи інших органах влади, вимагає у них інструменти прозорості. Насправді залучення громадськості-це основа реформи, бо це головний захисник від відкатів і найкращий інструмент для зворотнього зв'язку і вирішення проблем реформи у майбутньому.

2.2.Механіка аукціонів ProZorro.Продажі та чому це оптимальне рішення для економіки

Щоб зрозуміти природу походження електронних аукціонів ProZorro.Продажі, необхідно з'ясувати принцип роботи її базових складових. Як було наведено у попередньому розділі, дизайн аукціонів залежить від

умов, в яких знаходиться ринок і які проблеми вони вирішують. Нижче описано дизайн гібридних аукціонів ProZorro.Продажі.

Аукціон на підвищення ProZorro.Продажі побудований на 3-фазній моделі. Перша фаза – період оголошення прийому закритих цінових пропозицій, на якому всі бажаючі можуть зробити свою ставку у будь-який момент до кінця цього періоду. Фактично ця фаза є аукціоном найвищої закритої цінової пропозиції. Наприкінці цього етапу ставки всіх учасників ранжуються від меншого до більшого, де найменша цінова пропозиція матиме позицію 1, а найбільша N+1.

Відповідно до позиції ставки на першому етапі, учасники переходять в другий етап і можуть робити ставки. Першим своє слово казатиме учасник із найменшою ціною пропозицією, другим - учасник № 2 і т.д. Для того, щоб змінити свою позицію в черзі, необхідно на кожному наступному раунді зробити ставку більше, за ставку конкурента на тому ж раунді. Відповідно учасник із найбільшою ставкою і останньою позицією в рейтингу, щоб перемогти в аукціоні, має зберігати своє становище, постійно підвищуючи найбільшу ставку. Ця фаза аукціону має всього 3 раунди, на яких кожна цінова пропозиція є відкритою, а імена учасників закриті під порядковим номером, який був сформований на етапі закритих цінових пропозицій.

Загалом процес аукціону можна описати як гібрид між англійським аукціоном і аукціоном з найбільшою закритою ціною пропозицією. Фінальна ціна зазвичай є результатом конкуренції двох найбільших пропозицій, тому важливо, що в такому типі аукціону розкриття найвищої ціни пропозиції може відбуватися за умови невеликої різниці між ставками учасників після періоду закритих цінових пропозицій. Це означає, що всі учасники будуть намагатися перебити першу або другу цінову пропозицію, бо завжди існує ризик відмови переможця від своєї ставки.

В той же час, важливість першої фази для учасників нівелюється, бо завжди є можливість перебити конкурентів на другій фазі, навіть якщо першу програв.

Таблиця 2.1. Умови дизайну аукціону

Перемагає учасник із максимальною ціною пропозиції	Не завжди
Гарантує максимальне зростання	Не завжди
Запобігає дешевому продажу	Не завжди
Сильні сторони:	Більш ефективний за звичайний аукціон із найвищою ціною пропозицією
Слабкі сторони:	Менша схильність до цінового зростання ніж у звичайному аукціоні із найбільшою ціною пропозицією і менш ефективний, аніж аукціон із другою найбільшою ціною пропозицією.

Голландський аукціон в системі ProZorro. Продажі

Так званий Голландський аукціон в ProZorro. Продажі має так само гібридну структуру, як і Англійський аукціон . Він складається із Голландського аукціону, аукціону найвищої закритої пропозиції та аукціону відкритої найвищої пропозиції, які слідують одне за одним. Отож, протягом певного часу, встановленого замовником, проходить аукціон на пониження і ціна лоту зменшується на одну і ту саму ціну у певний фіксований проміжок часу. Учасник, діапазон максимальної ціни покупки якого був досягнутий аукціоном, робить ставку, зупиняючи пониження на певному рівні. Перший етап закінчено. Після цього, кожен учасник, окрім того, хто зупинив пониження можуть дати закриту цінову пропозицію і перебити ставку, якою було зупинено пониження.

Наступним етапом є подання відкритої цінової пропозиції учасником, який зупинив пониження. У якості винагороди він може підняти ставку над ставками конкурентів, які вони дали на етапі закритих цінових пропозицій. Його ставка є останньою.

У такого типу аукціоні учасники мають збалансувати ризик переплати за лот та втрати переможної пропозиції, тому вірогідність розкриття найбільшої ціни покупки є оптимально.

Таблиця 2.2. Умови дизайну голландського аукціону

Перемагає учасник із максимальною ціною пропозиції	Так
Гарантує максимальне зростання	Не завжди
Запобігає дешевому продажу	Ні
Сильні сторони:	Ефективний на ринках, де неможливо сформувати ціну лоту, ефективний при інформаційній асиметрії
Слабкі сторони:	Є ризик продати актив задешево при низькій конкуренції.

Забезпечення прозорості

За замовчуванням, продавець є зацікавленою особою в продажі того чи іншого активу за максимальною ціною, тому не буде впливати на процедуру аукціону, або приховувати інформацію про лот. За інших умов, витрати на пошук інформації про лот лягають на плечі покупця, знижуючи конкуренцію та поріг входу на аукціон. З іншого боку, витрати на створення інформації про лот можуть залишатися на боці продавця, що так само збільшує ціну лота і зменшує прибуток продавця. Саме тому інформація має бути збалансованою для обох сторін: достатньо дешевою для продавця і доступною для покупця.

У випадку ProZorro.Продажі, продавцем виступає держава, яка часто не може забезпечити якісне формування стартової ціни, а тому для цього потрібні зовнішні консультанти(оцінювачі), що потягне за собою додаткові витрати. З іншого боку, для активів, вартість яких є об`активно низькою, така потреба відпадає.

З іншого боку, важливою темою, яка постає із прозорістю є втрата приватності при аукціонах, що тягне за собою зниження потенційної

максимальної ціни покупки. Наприклад, коли компанія купує актив із стратегічною цінністю, вона може мати об'єктивні причини приховати цю покупку від конкурентів. Покупка кількох активів може показати, що компанія планує зайняти певний сегмент на ринку і може спричинити певну відповідь від конкурентів. Відповідно, втрата можливості приховати цю інформацію, призводить до того, що учасники або не беруть участь в аукціоні, або використовують інші сценарії, що збільшує їх витрати, а відповідно зменшує максимальну ціну покупки. Різниця в ціні між потенційною ціною покупки і реальною ціною покупки можна назвати «стратегічною цінністю».

Якщо компанія купує актив із «стратегічною цінністю», ця «цінність» зникне з часом. Мається на увазі, що розкриття інформації про торги одразу, може мати негативний ефект, бо конкуренти зможуть відреагувати до того, як новий власник зможе користуватися активом. На противагу, розкриття інформації про учасника через 2 роки мати несуттєвий вплив на користувача і ціну, бо у він зможе користуватися активом протягом 2 років.

З іншого боку, розкриття цієї інформації є корисним для суспільства, бо це зменшує корупційні ризики і збільшує довіру громадськості. Заради суспільних потреб, повна прозорість з часом має бути замінена, бо корупційні ризики так само зменшуються, коли учасники знають, що інформація про торги буде розкрита з часом. Отож наразі цінність для суспільства є дорожчою, аніж потенційні втрати «стратегічної цінності». Коли баланс між потребою закриття інформації і граничною корисністю для суспільства відновиться, необхідно буде змінювати модель.

Так само публічність аукціонів впливає на осіб, які не бажають розкривати інформацію про зв'язок себе із торгами, бо це може вплинути на соціальний статус, призвести до крадіжок, вимагань і т.д. До прикладу, у Норвегії таку помилку допустив уряд, розкривши «список податків», де публічно розкрив інформацію про доходи і податки всіх своїх громадян, що призвело до збільшення кримінального становища і рекету. Хоча такий крок мав на меті збільшення прозорості та забезпечення довіри громадян до податкової системи. У результаті довгих дебатів, влада закрила доступ до цієї інформації.

Звичайно, інформація про ціну покупки лоту і ім'я переможця - не одне і те ж, що інформація про доходи громадян, проте так само може мати негативний результат на аукціони через порушення принципів приватності.

У ProZorro.Продажі забезпечено дворівневу систему, яка складається з авторизованих електронних майданчиків, через які покупці реєструються на аукціон, які платять гарантійні внески та центральної бази даних. Всі майданчики підключені до єдиної центральної бази даних, в якій проходить онлайн аукціон. Адміністратор цієї бази - окрема юридична особа, яка забезпечує проведення аукціону згідно єдиних правил і не спілкується з покупцями.

Переваги дворівності такої системи полягають у тому, що електронні майданчики конкурують один із одним у залученні учасників на аукціони. Також забезпечується максимальний допуск учасників на аукціон, бо можна зареєструватись з кількох вебсайтів. За умови збільшення конкуренції учасників на аукціоні, збільшується ціна продажу лота, що позитивно впливає на повернення боргів кредиторам. Також до кінця аукціону ніхто не знає дані всіх учасників аукціону (лише їх кількість та цінові пропозиції), адже майданчики знають лише дані своїх клієнтів, а адміністратор центральної бази бачить лише ставки від майданчиків. Це дозволяє зменшити корупційний ризик змови та маніпулювання результатами аукціону.

2.3. Приватизація в Україні та її трансформація завдяки ProZorro.Продажі

Реформа держвласності в Україні почалася фактично із її незалежності, коли з'явився запит на перехід до капіталістичної моделі суспільства, створення малого та середнього бізнесу та первинного накопичення капіталу після розпаду СРСР. Хоча Офіційна приватизація майна державних підприємств в Україні почалася з 1992 року, коли було прийнято закони "Про приватизацію майна державних підприємств", "Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)", "Про приватизаційні папери", "Про оренду майна державних організацій" та Державну програму приватизації майна державних підприємств на 1992 рік. , фактичний старт приватизації державного майна був даний вже у 1994 році після затвердження Урядом Леоніда Кучми переліку об'єктів для приватизації.

Приватизація державного або комунального майна - платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до цього Закону можуть бути покупцями.[12]

Передумовами для цього було кілька факторів. По-перше, Україна мала дуже великий обсяг майна, яке було дуже важко перепрофілювати під умови ринкової економіки, що спричинило кризу. З іншого боку, для відновлення економіки Україна залучала кошти Міжнародного валютного фонду, який вимагав впровадження структурних реформ від Українського уряду. Однією із ключових ідей впровадження ринкових реформ в Україні і було роздержавлення і залучення інвестицій. У річному звіті МВФ за 1995 рік йде мова про план приватизації на рівні 8000 підприємств, а виконано було близько 5000 підприємств. У той самий момент, працівники МВФ жалілися, що держава закріплювала резервні ціни для продажу об'єктів на аукціонах, саме тому велика кількість підприємств не продалися.

З іншого боку, поряд була Росія, яка так само після розпаду СРСР шукала правильні рейки для переходу на ринкові механізми на чолі із командою реформаторів та Б.Єльциним. До моменту фактичного старту приватизації в Україні 1994 року, в Росії цей процес вже був впроваджений. Тут вперше були запроваджені приватизаційні сертифікати, які так само взяв Уряд України на озброєння.

Концепцією приватизації передбачалось частину державного майна, що підлягає приватизації, передати у власність громадян України безплатно, рівними частинами, а іншу частину приватизувати за гроші. Для забезпечення приватизації законодавство встановлювало специфічні платіжні засоби -приватизаційні папери. Прийнятий у 1992 р. Закон України "Про приватизаційні папери" запроваджував два види таких паперів - приватизаційні майнові сертифікати, що використовувались при приватизації майна державних підприємств, та житлові чеки, за допомогою яких здійснювалась безоплатна приватизація державного житлового фонду. Право на отримання приватизаційних паперів отримував кожен громадянин України. їх номінальна вартість була однаковою для всіх громадян.[13]

На першому етапі приватизація набула офіційного статусу. Протягом 1992-1994 років змінили державну форму власності 9082 об'єкти малої приватизації, 2650 великих і середніх підприємств та 122 об'єкти незавершеного будівництва. Але з ряду причин намічені завдання у сфері приватизації, насамперед її масовість, не були досягнуті. Приватизація здійснювалась стихійно, неконкурентними способами, а також стримувалась організаційною складністю використання приватизаційних майнових сертифікатів. Тому наприкінці 1994 і на початку 1995 р. було прийнято ряд указів Президента України, що започаткували новий етап, який отримав назву етапу сертифікатної приватизації і тривав до 1999 р.

Прийняті законодавчі акти створили передумови для прискорення приватизації. Було дозволено приватизувати приміщення, в яких розташовані об'єкти малої приватизації, ліквідовано бюрократичні монопольні об'єднання малих підприємств у сфері торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування, введено готівкову форму приватизаційних майнових сертифікатів. Це прискорило темпи малої приватизації. Кількість її об'єктів складала майже 45 тисяч, що сприяло впровадженню ринкових механізмів у зазначених галузях. З 1995 р. прискорилась приватизація великих та середніх підприємств. Було введено в обіг готівкову форму приватизаційних сертифікатів, які на цьому етапі одержали майже 46 млн громадян України. Одночасно було створено мережу сертифікатних аукціонів, на яких було використано близько 38 млн приватизаційних сертифікатів.

Основним підсумком третього етапу приватизації було набуття нею незворотного характеру. Протягом 1992-1999 років державну форму власності змінили майже 21 тис. підприємств. У результаті на початок XXI ст. роздержавлених підприємств було у 2,7 разу більше, ніж державних. За рахунок корпоратизації сформувався суттєвий корпоративний сектор економіки, а кількість акціонерів досягла 35 млн. Водночас сформувався первинний ринок цінних паперів.

На жаль, головної мети приватизації не було досягнуто і перехід прав власності до бізнесу від держави ще не означав ефективного управління відповідним майном. Багато об'єктів купувалися лише для того, щоб швидко їх розібрати на окремі частини і розпродати основні фонди.

На початку 2018 року Верховна Рада України ухвалила новий Закон «Про приватизацію», в якому об'єднала малу та велику приватизацію, розділивши

її порогом в 250 млн грн. Усе майно державної власності, яке підпадає під приватизацію вартістю до 250 млн грн має продаватися на відкритих електронних торгах. Усе майно вартістю більше 250 млн грн має продаватися на відкритих торгах із залученням зовнішніх радників. Новий ЗУ «Про приватизацію» має на меті збільшити надходження до бюджету, очистити державну економіку від непрофільних, неліквідних малодоходних чи взагалі збиткових підприємств та віддати їх в руки бізнесу, бо державні органи-це не органи володіння, а лише органи управління майном, яке має забезпечувати виконання певних цілей держави чи громади.

Відповідно до цього ж Закону рішення про приватизацію приймається Фондом державного майна України- для об'єктів малої приватизації та Органом місцевого самоврядування- для об'єктів комунальної форми власності. Паралельно приватизаційний орган-аукціонна комісія, створена окремим рішенням має затвердити умови продажу тих чи інших об'єктів. Після того як рішення щодо певного об'єкту прийнято, орган приватизації має завантажити інформацію про об'єкт в єдиний реєстр активів на порталі ProZorro. Продажі. Після того окремим рішенням приватизаційної комісії цей об'єкт може вийти на приватизаційні торги.

Після оголошення торгів відбувається прийом закритих пропозицій (аукціон найбільшої закритої цінової пропозиції) на якому учасники подають свої первинні ставки. Якщо на торги було подано менше однієї цінової пропозиції, аукціон вважається таким, що не відбувся і після того аукціонна комісія має прийняти рішення щодо продажу єдиному претенденту. Якщо ж протягом етапу закритих цінових пропозицій було подано більше двох пропозицій, активується модуль аукціону і запускаються відкриті торги у форматі англійського аукціону із трьома раундами.

Після завершення торгів Орган приватизації має 30 днів на укладання договору із переможцем.

Якщо на торги не було подано жодної закритої цінової пропозиції, такі торги вважаються такими, що не відбулися і автоматично оголошуються нові торги з продажу того ж самого лоту але із зниженням стартової ціни на 50%. Якщо ж і вдруге на торги не було подано жодної заявки, то вони визнаються такими, що не відбулися і система автоматично оголошує нові торги-на пониження- голландський аукціон, стартова ціна якого дорівнює 50% від стартової, визначеної на перші торги.

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

3.1. Як це роблять у Світі: поширені практики продажу майна

Залежно від типу власності(державна/приватна/комунальна) різні типи активів продаються на аукціонах по-різному. У цій частині буде розглянуто досвід деяких країн світу щодо продажу свого майна, а також продаж на

нижчому субнаціональному рівні і підходи до використання електронних аукціонів у Світі.

Канада

У Канаді діє досить якісний підхід для продажу державних активів. «The management of assets and acquired services for the Government of Canada is governed by legislation, regulations and policies, many of which are the responsibility of the Treasury Board».

Політика цього органу щодо продажу державного майна називається «Постанова по продажу надлишкових активів» і згуртовує всі порядки щодо управління надлишковими активами.

По-перше, необхідно зрозуміти поле для використання активу на федеральному рівні до того, як його виставлять на торги. Якщо, наприклад, один державний орган має надлишкові запаси певного майна, він спочатку має запропонувати викупити цей актив іншим державним органам, а потім вже пропонувати ринку на аукціоні.

Наступний крок, коли рішення про продаж активу було прийнято, необхідно оцінити загальні витрати на оцінку і проведення процесу продажу. Якщо витрати перевищують потенційну вигоду від продажу певного майна, потрібно обрати інший підхід для ліквідації надлишків.

Це можуть бути як передача активу на баланс іншого органу, передача некомерційним організаціям, або ліквідація іншим шляхом.

Третій крок - процес продажу. Відповідний орган подає запит на Public Works and Government Services Canada (PWGSC)-організацію, яка займається виставленням активів на торги. Для цього вони використовують платформу GCSurplus- систему електронних аукціонів. Визначення стартової ціни активу відбувається органом, який ним володіє, що вказано в «Постанові про продаж надлишкових активів», проте процедури визначення стартової ціни не визначено. Окрім того, там сказано, що операції із коштами, отриманими з продажу майна мають бути проведені протягом того самого фінансового року, коли був здійснений продаж і виключно на операційну та інвестиційну діяльність підприємств. Також у цьому документі немає згадувань про рівень прозорості процесу продажу державного майна, проте сказано, що «процес має бути максимально відкритим і доступним канадійцям, аби була можливість придбати актив за максимальну ціну».

GCSurplus - це електронна система із аукціонами. Тут діють аукціони закритої цінової пропозиції. Систему адмініструє і управляє PWGSC. Вони працюють із державними органами, щоб зібрати та виставити на продаж їх майно відповідно до їх запиту. Це можуть бути як надлишкове майно органів (старі меблі, авто, обладнання і т.д.), так і конфісковане майно з силових агенцій федерального і регіонального рівня, а також майно, яке має дуже великий обсяг (деревина, брухт, текстиль).

Щоб зробити ставку, учасник має зареєструватися в системі безкоштовно. Він шукає той аукціон, який йому до вподоби і приймає в ньому участь. Аукціони мають структуру найбільшої цінової закритої пропозиції з чітко визначеною мінімальною ставкою. Учасник не може відмінити свою ставку, а може лише збільшити або зменшити до того як торги закриються. Переможною є ставка із найбільшою ціною, якщо учасник погодився із іншими умовами. Проте, існування інших умов залежить від типу активу.

Прозорість в цій платформі полягає лише у відкритті переможної ставки на завершальному етапі, а прозорість при заведенні лотів залежить від тієї інформації, яку отримує GCSurplus від замовника. Опис лоту залежить від того, яку інформацію про нього має представник GCSurplus на момент виставлення. Учасники мають право на огляд лоту в будь-який час до закінчення терміну прийняття цінових пропозицій.

США

У 1949 році було створено орган, який був відповідний за продаж майна Федерального майна, який називався The General Services Association і регулювався Administrative Service Act. Головна ідея системи-оптимізувати державний пакет активів через ефективні стратегії продажу та утилізації. Система GSA має власний веб-сайт, який дуже схожий до моделі eBay і також є гібридом між англійським аукціоном і аукціоном другої найвищої цінової пропозиції.

У процесі продажу є кілька головних кроків.

Крок №1.Замовник має виявити надлишкове майно і подати до GSA «Звіт про надлишок», який затверджується в GSA. Відповідно до звіту GSA обирає метод продажу та порядок розміщення майна, який задовольняв би потреби населення від використання. Наприклад, майно може бути передане за ринковими умовами іншим державним організаціям, продане зі знижкою

органам місцевого самоврядування, державним компаніям, або громадським організаціям, або передано безкоштовно. Якщо це майно не цікавить подібні організації, його можна продавати на широкий загал.

Розміщення активів для широкого загалу може відбуватися через різні канали. Активи можуть продаватися онлайн, через закриті цінові пропозиції, через фізичний аукціон шляхом виголошування своєї ставки, а також через Запрошення зробити ставку. Таке запрошення складається із пакету інформації, де прописано місце розташування активу, опис активу, фотографії, загальні та спеціальні умови продажу та інструкції подання пропозиції. Для онлайн аукціонів, англійський аукціон є найбільш поширеним.

Франція

Французьке законодавство досить жорстке щодо відчуження майна, яке належить державі, бо воно вважається невід'ємною частиною публічного блага, яке створюється для громадян. Щоб продати майно широкому загалу, влада має прийняти рішення щодо винесення його зі списку публічних благ. Організація, яка займається розміщенням та управлінням державного майна, називається France Domaine. Майно, яке продається, вивішено в списку на веб-сайті Міністерства економіки. Щоб отримати більше інформації про актив, потенційний покупець має зв'язатися із поданою в оголошенні контактною особою. Після оголошення аукціону, цей орган обирає найкращі пропозиції, іноді може призначити додатковий раунд для торгів за той чи інший актив.

Україна

Донедавна в Україні не існувало єдиної системи продажу та виставлення майна державної та комунальної власності. Існувало кілька окремих процедур: приватизації та відчуження.

Приватизація відбувалася відповідно до ЗУ «Про приватизацію малих державних підприємств (малу приватизацію)» 1992 року та ЗУ «Про приватизацію» також 1992 року, де були кілька груп майна, яке підпадало під цей закон. Здебільшого це об'єкти нерухомості або єдині майнові комплекси різної форми власності та значення для держави. У ЗУ «Про приватизацію державного та комунального майна» були прописані процедури приватизації

майна, де не було передбачено електронних аукціонів. Так, для проведення приватизації того чи іншого об'єкту, приватизаційний орган мав оголосити тендер на послуги ліцитатора, обрати ліцитатора, який би провів на ряд торгів. Попередньо необхідно було зробити оцінку об'єкта приватизації, яка була дійсна не більше ніж 6 місяців і яка слугувала стартовою ціною об'єкта приватизації. Після того, орган мав зробити оголошення в газеті та на сайті міста, для приватизації майна органів місцевого самоврядування, і на сайті Фонду державного майна України. Рішення щодо приватизації приймалося: а) сесією міської ради органу місцевого самоврядування або б) балансоутримувачем майна за згодою Фонду державного майна України.

Протягом зазначеного в оголошенні часу усі бажаючі мали подати свої заявки для розгляду Органу приватизації. Спеціальна аукціонна комісія приймала рішення з приводу допущення чи недопущення того чи іншого претендента на приватизацію. Кожен учасник мав сплатити гарантійний внесок розміром 10% від стартової ціни на випадок відмови або шахрайства.

Після того як всі заявки були розглянуті, а рішення щодо претендентів прийняті, було оголошено дату проведення аукціону. В оголошенні зазначалось місце та час проведення торгів. Усі торги відбувалися в реальному часі за моделлю англійського аукціону-торги на підвищення. Підвищення ціни відбувалося шляхом збільшення стартової ціни на мінімальний крок аукціону.

Така модель аукціонів мала багато дискримінаційних умов та показала свою неефективність. Бізнес не мав бажання витратити час на подачу документів на торги, на яких їх могли незаконно дискваліфікувати. Доступ спостерігачів був обмежений, а всі аукціони закриті. Дуже часто відбувалися шахрайські дії як з боку організатора торгів так і з боку ліцитатора.

Інша процедура- відчуження, або продаж всього, що не підпадає під приватизацію проходив відповідно до Господарського кодексу та інших нормативно-правових актів України. Тут балансоутримувачі мали більше свободи, але так само були обмежені певними додатковими процедурами. Наприклад, списання об'єктів державної власності може проходити від 12 до 18 місяців, через що підприємства постійно витрачали ресурси на утримання непотрібного майна, не маючи можливості його утилізувати чи продати на торгах. Рішення про списання чи продаж приймалося Фондом державного майна України, або Органом місцевого самоврядування для майна

муніципалітетів. Тут процедура проведення будь-яких торгів взагалі не була передбачена.

3.2. Державні аукціони та продаж конфіскованого та надлишкового майна

Існує і інша широка категорія майна, яке трансформується з публічного в приватний сектор, яке не належить до державної власності а знаходиться у віданні окремих державних органів та регіональних органів влади, а тому і управління і контроль залишається на рівні цих органів. Існує два найбільш розповсюджені види продажу активів: державні продажі та продажі конфіскованого державою майна. До продажів державного майна відноситься як те майно, що належить державі, так і майно, що відноситься до сфери відання органів місцевого самоврядування, регіональних органів виконавчої влади і т.д. До конфіскованого майна відносяться ті активи, що перейшли на баланс держави через певні дії суб'єктів господарювання чи фізичних осіб. До прикладу майно, конфісковане податковою службою в оплату заборгованості, або виконавчою службою для покриття боргів по судовому провадженню.

Здебільшого такі платформи орієнтовані на місцевий ринок і не перекладені на англійську мову, що в свою чергу обмежує доступ іноземних гравців до такого типу майна.

Канада

Канадська платформа для продажу надлишкового майна органів місцевого самоврядування Британської Колумбії <https://www.bcauction.ca/> , де продають все від антикварних меблів, майна, знайденого поліцією та старих автомобілів. Платформа отримує та використовує особисті дані учасників. Інформація про лоти вказана продавцем вважається достовірною, тому покупець бере на себе ризик за можливі невідповідності із описом лоту та реальним його станом.

США

Американська платформа <https://www.govdeals.com/> створена, щоб забезпечити продаж майна різних органів через єдиний канал. Сюди входять активи будь-якої категорії, починаючи від шкільних автівок та обладнанням для казино, закінчуючи запчастинами для літаків. Єдиним недоліком системи

є той факт, що кожен державний орган, який продає майно, має різне регулювання, тому в описі до кожного лоту є ремарка про те, що необхідно контактувати із кожним продавцем окремо і робити уточнення. Покупець має робити якомога більше уточнень через електронну пошту. Найбільшою особливістю цієї системи є випробувальний період кожного наступного покупця. Кожен бажаючий може відкрити лише один аккаунт для того, щоб взяти участь у торгах. Протягом перших 30 днів він може зробити лише 3 покупки в системі для того, щоб перейти на наступний рівень. Протягом наступних 30 днів учасник може зробити 6 трансакцій в системі, аби перейти на фінальний рівень випробувань. На 3 рівні учасник може зробити 9 трансакцій протягом 30 днів. Якщо всі 3 рівні були успішними, учасник може робити необмежену кількість трансакцій.

Велика Британія

Британська платформа <http://governmentauctionsuk.com/>, яка зветься Government Auctions UKTM (GAUK) і пропонує майно збанкрутілих підприємств, нерухомість, антикваріат, автомобілі та предмети мистецтва. На цьому порталі проводять близько 10 000 аукціонів щомісяця. Система не є самостійною, а є лише парасолькою для великої кількості аукціонних бірж, доступ до яких можна отримати завдяки оформленню окремої підписки. Кожна окрема біржа працює із окремим напрямком майна, починаючи з активів, які були конфісковані за рішенням суду, закінчуючи майном фізичних осіб. Користування платформою відбувається відповідно до підписки. Є кілька типів підписок: за 4.99 та за 39.99. Ціна підписки залежить від потреб щодо рівня доступу до спеціальних можливостей платформи. Іншим цікавим рішенням, яке було імплементовано на платформі є щотижнева газета, де показані найближчі аукціони. На щотижневик підписно 100 000 осіб, а реклама окремого аукціону в ньому коштує 250 фунтів, що є непоганим джерелом доходу для Government Auctions UKTM (GAUK).

Україна

Для реалізації майна державної та комунальної власності, або конфіскованого майна в Україні використовують велику кількість різних бірж, майданчиків та операторів. Окремі є електронними, мають певну структуру та специфікацію під різні типи активів. Проте, майже усюди існує

конкуренція операторів, окрім сфери продажу конфіскованого майна, де держава зберігає за собою монополне становище через власний майданчик-ДП «СЕТАМ» - Система електронних торгів арештованим майном. Окрім конфіскованого майна, через цей майданчик можна добровільно продавати майно як приватним організаціям так і державним підприємствам.

Система є централізованою, знаходиться під контролем Міністерства юстиції України(наразі передана до АРМА-агентства з розшуку та управління арештованого майна) і має власні регіональні відділення на базі виконавчої служби.

Відповідно до виконавчого провадження, працівник виконавчої служби, митної служби, або інших органів у віданні яких може знаходитись конфісковане майно, через особистий кабінет завантажує інформацію про лот. Оголошення торгів і завантаження інформації про лот відбувається відповідно до Регламенту роботи ЕТС «СЕТАМ».

Учасники не можуть робити свої ставки протягом визначеного періоду, а можуть лише брати участь у відкритих торгах(англійський аукціон), визначених в певний час. Окрім того, система дозволяє зробити особливу ставку - цінову пропозицію, яка є закритою і яку кожен учасник може зробити лише раз протягом аукціону.

Корупційні ризики ДП «СЕТАМ» полягають в тому, що вони монополізували ринок і всі процеси відбуваються виключно в структурі підприємства, на відміну від системи ProZorro.Продажі, до якої підключено більше 50 електронних майданчиків. Вони є замовником, організатором та оператором торгів одночасно. За такої моделі роботи ефективність знижується, конкуренція мінімальна а довіра до інституту так само обмежена.

3.3.Рекомендації щодо підвищення прозорості

Довіра - це каталізатор у будь-яких транзакціях купівлі-продажу, що може забезпечити покупцям високі очікування у задоволенні стосунків обміну. Чим нижча довіра, тим менш вірогідно учасники братимуть участь в аукціоні. Існує кілька важливих аспектів, які співвідносяться із довірою і які мають бути взяті до уваги під час створення он-лайн аукціонів та встановленні правил навколо них.

По-перше, це продавець. Залучення учасників прямо пропорційно залежить від того, як вони розуміють продавця, створюючи потребу в прозорості і доступності всієї інформації.

У випадку ProZorro.Продажі, реформа чітко розмежовує яка роль держави у цьому трикутнику, ProZorro та ГО Транспаренсі Інтернешнл, яка виступає арбітром.

Далі, правила мають бути описані детально та чітко, особливо тоді, коли формат аукціонів значно відрізняється від найбільш широко відомих. Електронні аукціони можуть створити недовіру, а учасників залишити використаними, наприклад коли є причина вважати, що до торгів було допущено неавторизованого учасника, який не сплатив гарантійний внесок. Іншим необхідним напрямком є забезпечення зворотнього зв'язку для учасників, що підвищує репутацію.

Аби зменшити вплив інформаційної асиметрії на формування фінальної ціни продажу того чи іншого активу необхідно перевірити вплив прозорості на короткостроковому проекті з оцінки лоту. Можна замовити незалежну оцінку на певний пул лотів, яку потім можна буде включити в опис. У результаті ціну продажу такого активу можна буде порівняти із ціною продажу того самого лоту, але без прозорої інформації про оцінку. У такому випадку не важко буде зрозуміти вартість інформації, яку отримує ринок. Завдяки такому тесту можна розробити оптимальний поріг для визначення оцінки майна, щоб знизити витрати, які можуть лягати на продавця чи на покупця. Ці рекомендації згодом можна буде використовувати для різних типів активів, реальну вартість яких важко з'ясувати.

Корупція може відбуватися на двох різних рівнях прийняття рішення щодо продажу майна на електронному аукціоні: при завантаженні лоту в реєстр майна та при обранні певного лоту для продажу із реєстру. Обидва рівні мають надзвичайний корупційний потенціал через людський фактор. Щоб подолати перший ризик та щоб управляти публічними активами ефективніше, загалом має бути створена єдина база, де було б перелічено усе майно, яким володіє держава, органи місцевого самоврядування та інші державні органи. Як приклад для цього може бути система управління майном в Британії або система планування шкільного майна в Новій Зеландії. Ці системи було створено щоб запобігти утворенню зайвих витрат від

надлишкового майна. Такі моделі роботи із публічною нерухомістю було створена щоб дати можливість містам працювати із органами центральної влади відповідно до більш ефективних підходів до управління майном шляхом відділення зайвих площ і передачі їх в руки ринку. Це одночасно приносить додаткові прибутки містам та дає можливість бізнесу створити додану вартість і нові робочі місця на вакантній нерухомості.

До прикладу в Новій Зеландії кожна школа має 10-річний майновий план. Якщо школа має більше 4 надлишкових класів, які вона не використовує довгий час, вони мають бути виявлені. Існує 3 шляхи раціоналізувати незатребуване майно: виставити майно на торги, передати на баланс іншої школи, яка може потребувати ці класи більше, або демонтаж (якщо майно знаходиться в занедбаному стані і не підлягає іншому застосуванню). У випадку продажу, окреме міністерство приймає рішення, чи буде доцільним для суспільства у довгостроковій перспективі продаж такого типу майна.

Іншою корупційною складовою при продажі майна є мотивація посадових осіб, які мають вплив на те чи інше майно аби не продавати його взагалі. Олігархи можуть заплатити хабаря, аби не дати бути проданим їх борги ринку, або держслужбовці будуть проти продажу автомобіля, яким самі користуються. Таку форму корупції важко виявити, бо тут необхідно заглянути туди, де транзакції не відбуваються. Рішенням цієї проблеми може бути автоматизація процесу, переходу майна в статус аукціону, замість того щоб утримувати людей, які схильні до корупції, можна прописати алгоритм який би вирішував який саме актив і коли продавати. Алгоритм може порівнювати фактори які передували успішним торгам і високу ціну продажу і робити прогнози з приводу того які активи варто продавати. Проте допоки політичне і юридичне втручання стоїть на заваді автоматизації цих процесів, може існувати певний етап, на якому влада або дає або не дає згоду на проведення аукціону. Відповідно рішення щодо проведення аукціону, або передачі на викуп повинно мати чітке пояснення, а незалежний аудитор має перевірити чи обґрунтовані ці рішення.

Якою має бути система управління активами в Україні?

Здебільшого країни не мають чіткого уніфікованого регулювання усіх процедур у сфері державних продажів. Зазвичай існує певна юридична рамка, яка регулює держпродажі і яка дає можливість вважати їх прозорими і ефективними. Відповідно, можна сказати, що наявність певного

законодавства щодо обов'язковості використання систем держпродажів не принципова.

У попередніх розділах було описано досвід України і інших країн у запровадженні ефективних інструментів управління майном, логіка роботи аукціонів та інших моделей, за якими забезпечується передача надлишкових активів ринку. Проте, однозначного правильного сценарію немає ніхто, бо кон'юктура і підходи до продажу і обліку майна розроблялися скоріше за історичним або політичним принципом. З іншого боку можна вже зробити певні висновки:

- до інструменту продажу державних активів має бути довіра;
- аби забезпечити максимальне зростання ціни на торгах, необхідна конкуренція;
- щоб була конкуренція, доступ до торгів має бути максимально спрощений, а стартова ціна низька;
- чим більше інформації про актив наявно, тим більше учасників прийдуть на аукціон і зможуть змагатися;
- інформація про все майно для продажу має бути доступною та відкритою.

Отож, починати реформувати управління майном державної власності потрібно з основного - його обліку. Практику Нової Зеландії із управлінням державним майном треба започатковувати і в Україні, попередньо просто підрахувавши наявні активи. На жаль, на сьогодні ніхто не знає точної кількості і обсягу наявного майна у державній власності. Так трапляється, що Уряд і досі виявляє частки України у володінні різними активами за кордоном, типу морських портів, суднобудівних та риболовних компаній.

Провівши дослідження, можна зробити висновок: Україні потрібен загальний, відкритий реєстр майна державної та комунальної власності, аби кожен потенційний інвестор, або просто підприємець мав інформацію про те, чим держава володіє і як це можна використовувати для створення доданої вартості.

Наразі дуже обмежений перелік об'єктів державної власності є у Фонду державного майна України, але туди потрапляє лише частка інформації про об'єкти, про які звітують державні підприємства. Ті підприємства, які увійшли в процедуру банкрутства, до прикладу, вже не взмозі розкрити інформацію про майно, яке є на балансі. Деякі підприємства просто не дають цю звітність, чим порушують закон. Із комунальним майном ситуація ще

гірша, бо органи місцевого самоврядування-власники комунального майна не зобов'язані взагалі декларувати інформацію про нього. Відповідно, інформація про комунальне майно наявна лише у невеликої частини із близько 8000 ОМС по всій країні. І навіть в тих випадках, коли інформація опублікована на сайтах тих міських або сільських рад, вона не уніфікована, формат її розкриття є децентралізованим і, відповідно, користі від неї мало.

Отже, для початку Україні потрібен Єдиний реєстр державного та комунального майна, куди всі органи державної влади та органи місцевого самоврядування завантажували інформацію про активи, які їм належать у форматі відкритих машиночитних даних, які у будь-який момент можна було б проаналізувати за допомогою сервісів з обробки відкритих даних.

Тоді Уряду та Органам місцевого самоврядування було б легше впроваджувати програми з оптимізації власності, а також ефективності управління майном, тобто рішення про продаж того чи іншого майно приймалися б набагато швидше.

Наступний крок-це суцільна прозорість та відкритість процесів управління майном. Після того, як надлишкове майно буде виявлене і переведене в статус вакантного, тобто готового до продажу або оренди, тоді мають бути застосовані єдині правила гри для такої процедури. Що мається на увазі? Всі можливі конкурси та аукціони мають бути переведені в прозорий електронний формат із можливістю аналітики та перевірки учасників, як це вже реалізовано в ProZorro.Продажі. Приватизація- це лише невелика частка, яка вже переведена відповідну форму. Новий виклик - це оренда державного та комунального майна, а також відчуження і списання. Після того, як ці всі процедури будуть реалізовані за однаковими правилами в системі ProZorro.Продажі, тоді можливий значний результат в управлінні майном країни: збільшення надходжень до бюджету, максимальний продаж надлишкового майна.

Міжнародні рекомендації щодо продажу державних активів

Існує багато міжнародних організацій та асоціацій країн, члени яких намагаються уніфікувати підходи до процедур публічних закупівель. Те ж саме відбувається в сфері державних продажів: створюються рекомендації та стандартизації того, як надлишкові і непотрібні активи мають управлятися тим чи іншим органом. У цій частині описано як ЄС, МВФ та ОЕКР

пропонують управляти майном державної власності. Окрім того, як це рекомендують робити ООН та Світовий Банк.

Рекомендації МВФ по забезпеченню фіскальної прозорості описує досвід країн-членів, вказує на фіскальні правила, щоб досягти максимальної прозорості при продажі державного майна. Через Кодекс ділової етики для чиновників, рекомендації МВФ уніфікують питання продажу та виставлення майна, а також ті зобов'язання, які виникають при цих операціях і які мають проводитися із максимальною прозорістю, відповідно до закону, забезпечуючи принципи оцінки та недискримінуючи права учасників. Особливо наполягається на прозорості при приватизації державних компаній. Усі процеси мають бути супроводжувані чіткими і правильними умовами продажу, слідуючи правилам відкритості до публічного доступу до контрактів. МВФ наполягає на створенні відкритості процесів контролю продажу державного майна та державних закупівель та запровадженні незалежного аудиту. При продажі збанкрутілих компаній, інформація про кредиторів та заборгованість має бути відкритою і доступною за запитом охочих.

Рекомендації Європейського Союзу

Інформація про регулювання державних продажів доступна на ВЕБ-сайті Європейської комісії, де так само подана інформація про державні закупівлі в країнах-членах ЄС. Регулювання державних продажів описане в офіційному журналі Європейського Союзу № С262/1 від липня 2016 року, що є роз'ясненням до прийняття певних економічних актів кожною країною-членом. Хоча ЄС не наполягає на впровадженні певних чітких специфік при продажі майна держвласності, а країни-члени залишаються незалежними економічними операторами, вони визначають у який спосіб трансакції з продажу держмайна повинні контролюватися. Тут вказано, що продаж і закупівля майна повинно проходити через прозорі, конкурентні та недискримінаційні конкурси. Тендерні процедури мають бути конкурентні та надавати змогу усім бажаючим учасникам брати участь, щоб бути рівномірно і вчасно поінформованими на кожному етапі тендерної процедури. Відповідно до документу, критерієм успішного продажу є ціна та задоволенні умов продажу.

ВИСНОВКИ

Україна стоїть перед викликом: робити зміни чи йти на дно. Хоча ми і є найбіднішою країною Європи, потенціал держави полягає в тому, що ми можемо зробити прорив, на який не здатні інші. Ми можемо експериментувати. Шукати нові моделі розвитку, відмовлятися від патерналізму заради інновацій. Заради результату впроваджуються різні процеси, які змогли б зробити прорив для української економіки.

Дане дослідження показало, що такий інструмент як ProZorro.Продажі має потенціал стати новим етапом в ефективних українських реформах.

По-перше, тому що це повна відкритість та прозорість при прийнятті майнових рішень. Тепер кожен зможе контролювати процеси від закупівлі майна до його реалізації.

По-друге, це гарантовані надходження для бюджетів різних рівнів, підвищення ліквідності власного капіталу підприємств та ефективності при управлінні майном.

По-третє, це абсолютно ринкові умови для роботи бізнесу, якому не треба переплачувати за актив через надлишкові трансакційні витрати.

ProZorro.Продажі- це реформа не лише приватизації, а і загалом управління державним майном так і нематеріальними активами, які мають приносити прибуток і управлятися ефективно.

Завдяки Закону України “Про приватизацію державного та комунального майна” ця система отримала шанс стати передовою серед реформ на пострадянському просторі. Вона легко трансформується, адаптується до потреб того чи іншого органу чи навіть країни, тому її успіх в Україні гарантує міжнародний успіх.

Проект ProZorro.Продажі має амбітну мету - зробити Україну багатою, а управління майном державної і комунальної власності-ефективним. Провівши аналіз міжнародних практик можна говорити про те, що система є унікальною у Світі і може бути імплементована і на інші ринки, де є проблеми із ефективністю в управлінні надлишками.

Проте, реформа-це нескінченний процес і горизонту активної роботи для реформаторів не видно допоки більшість ринків, які досі є непрозорими та закритими в Україні, не почали використовувати прозорі аукціони. На сьогодні є розуміння по кількох із них, проте згодом будуть і інші.

Ось деякі з них:

- 1.Ринок необробленої деревини - зміна процедур реалізації деревини на відкритих торгах Держлісагентством України. Обсяг ринку 1 млрд доларів на рік.
 - 2.Оренда вагонів ПАТ “Укрзалізниця” через систему ProZorro.Продажі. Також оренда та списання майна ПАТ “Укрзалізниця”.
 - 3.Розподіл квот на промисловий вилов риби- зміна процедур Держрибагентства.
 - 4.Продаж та оренда земельних ділянок державної та комунальної форми власності.
 - 5.Продаж Запасів Державного резерву Укарїни.
 - 6.Продаж дозволів на розміщення реклами на транспорті та спорудах.
 - 7.Продаж прав на розміщення Тимчасових споруд в населених пунктах.
 - 8.Продаж квот на використання корисних копалин та їх видобуток.
 - 9.Оренда державної та комунальної власності через електронні аукціони ProZorro.Продажі.
 - 10.Продаж майна збанкрутілих підприємств.
 - 11.Продаж квоти підтримки виробників зеленої енергетики.
- Ці та інші напрямки є пріоритетними на найближчий рік для Державного Підприємства “ПРОЗОРРО.ПРОДАЖІ”.

Обмежене регулювання сфери держпродажів та кращі світові практики відкривають широкі можливості як для ProZorro.Продажі так і України в цілому. Якщо розвиток реформи покаже результат, тоді Україна зможе довести, що можна ефективно управляти держпродажами всьому Світу. Це може призвести до збільшення довіри до уряду та зменшенню корупції в цілому в країні. Після того як систему буде успішно впроваджено в Україні, з’являться надзвичайні можливості для міжнародної експансії. Завдяки партнерству із громадською організацією “Транспаренсі Інтренешнл Україна” система може бути імплементована і в інших державах, які потерпають від корупції і яким не вистачає формальних процедур, щоб позбутися державних активів. Це може призвести до значного зменшення корупції не лише в Україні, а ще й в деяких частинах світу.

Окрім боротьби із корупцією, ProZorro.Продажі має великі шанси збільшити ефективність управління державними активами. Це може призвести до поштовху у розвитку економіки України, а також може також бути

розширенням на інші країни, які не мають такої проблеми із корупцією, але потребують іншого більш ефективного шляху роботи із надлишковим майном. Зазвичай аукціони такого типу не часто використовують на національному рівні, тому запровадження кращої практики може призведе до зменшення витрат завдяки економії на масштабі. Збільшення масштабу завжди збільшує швидкість і кількість трансакцій в системі, що робить її більш ефективною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сучасна економіка. Обчислення національного продукту(2005). [Електронний ресурс]– Режим доступу : <http://library.if.ua/book/64/4675.html>. – Назва з титул. екрана. – Дата доступу : 20.10.2016.
2. Прес-реліз інвестиційної компанії «Драгон Кепітал» [Електронний ресурс]– Режим доступу : http://dragon-capital.com/ru/about/media/press_relizy/inozemni_investori_korupciya_ta_nedovira_do_sudovoyi_sistemi_vse_shche_bilshe_vplivayut_na_investiciyniy_klimat_v_ukrayini_nij_konflikt_z_rosieyu.html
3. Стаття міжнародного інтернет-видання The Economist(2014). [Електронний ресурс]– Режим доступу : <https://www.economist.com/news/briefing/21593458-advanced-countries-have-been-slow-to-sell-or-make-better-use-their-assets-they-are-missing>
4. Дослідження МВФ: Another Look at Governments’ Balance Sheets: The Role of Nonfinancial Assets с.10.(2013) [Електронний ресурс]– Режим доступу : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp1395.pdf> с.10. – Назва з титул. екрана. – Дата доступу : 20.05.2019
5. Експериментальне дослідження: Advances in Economic Analysis & Policy. (Hossain & Morgan, 2006)[Електронний ресурс]– Режим доступу : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.520.4216&rep=rep1&type=pdf>. – Назва з титул. Екрана.
6. Індекс економічної свободи в Світі(2019). [Електронний ресурс]– Режим доступу : <https://www.heritage.org/index/country/ukraine#government-size> . – Назва з титул. екрана. – Дата доступу : 20.05.2019.
7. Корупційні практики в Україні: сприйняття vs реальний досвід громадян. [Електронний ресурс]– Режим доступу : <https://www.opora.ua.org/novyny/41958-koruptsiini-praktyku-v-ukraini-spryiniattia-vs-realnyi-dosvid-hromadian>. – Назва з титул. екрана. – Дата доступу : 20.05.2019.

8. Стаття Світового Банку *Ukraine's Economy is Recovering Modestly Despite Significant Headwinds*(2017). [Електронний ресурс]– Режим доступу : <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2017/04/04/ukraine-economic-update-spring-2017>. – Назва з титул. екрана. – Дата доступу : 20.05.2019
9. Спеціальний звіт:підтримка ЄС України(2016), ст.6. [Електронний ресурс]– Режим доступу : https://www.esa.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR16_32/SR_UKRAINE_EN.pdf. – Назва з титул. екрана. – Дата доступу : 20.05.2019
10. Дослідження МВФ щодо реформ в Україні: *Ukraine Receives IMF Support But Must Accelerate Reforms*. [Електронний ресурс]– Режим доступу : <https://www.imf.org/en/News/Articles/2017/04/03/na040417-ukraine-receives-imf-support-but-must-accelerate-reforms>. – Назва з титул. екрана. – Дата доступу : 20.05.2019
11. Публічний модуль аналітики державних закупівель Qlik Sense. [Електронний ресурс]– Режим доступу : <https://bi.prozorro.org/sense/app/fba3f2f2-cf55-40a0-a79f-b74f5ce947c2/sheet/HbXjQep/state/analysis?qlikTicket=z42YI12y1O8hIwX5>
12. Закон України “Про приватизацію державного та комунального майна”. [Електронний ресурс]– Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>. – Назва з титул. екрана. – Дата доступу : 20.05.2019
13. Економічна теорія - Чепінога В.Г.. [Електронний ресурс]– Режим доступу : <https://westudents.com.ua/knigi/379-ekonomichna-teorya-cherpoga-vg.html>. – Назва з титул. екрана. – Дата доступу : 20.05.2019